

92.5 (ЧУКР-ХМЕ)
К 17

Управління культури
Хмельницької обласної державної адміністрації
Хмельницька державна обласна
універсальна наукова бібліотека ім. М. Островського

**Календар
знаменних і пам'ятних дат
Хмельниччини
на 2003 рік**

Хмельницький
2002

92.5(4УКР-4ХМЕ)
К 17

Управління культури
Хмельницької обласної державної адміністрації
Хмельницька державна обласна
універсальна наукова бібліотека ім. М. Островського

Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 2003 рік

Хмельницька ОУНБ

1160686

Хмельницький
2002

П1033-2003

ХМЕЛЬНИЦЬКА
ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

ПЕРЕДМОВА

«Календарі знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини» видаються Хмельницькою обласною науковою бібліотекою ім.М.Островського з 1966 року.

Мета їх - надати бібліотекарям, читачам, усім, хто цікавиться краєзнавством, довідковий матеріал про важливі події в історії області, ювілеї уродженців краю та видатних діячів, які життям і діяльністю пов'язані з Хмельниччиною.

Цьогорічне видання відкривається переліком основних знаменних і пам'ятних дат 2003 року. Деякі з них супроводжуються текстовими довідками та бібліографічними списками літератури. Такі дати позначені у переліку зірочкою (*).

У бібліографічних списках література групується у логічній послідовності. Іноді за браком матеріалу, до них включені джерела, які відсутні в нашій бібліотеці.

Радимо використовувати показник для відзначення ювілейних і пам'ятних дат, вшанування видатних земляків подільського краю.

Відбір матеріалів до показника завершено у вересні 2002 року.

Висловлюємо щиру подяку краєзнавцям А.В.Сваричевському, Є.Д.Назаренку, В.П.Мацьку, М.М.Кульбовському за допомогу у підготовці видання.

Складач:

В.Мельник

Редактор:

С.Михайлова

Комп'ютерний набір:

В.Дорош

Відповідальна за випуск:

С.Карван

ХРОНОЛОГІЧНИЙ ПЕРЕЛІК ЗНАМЕННИХ І ПАМ'ЯТНИХ ДАТ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ НА 2003 РІК

СІЧЕЦЬ

- 1 - 80 років від дня народження Миколи Максимовича Захарчука (1923-1944) - Героя Радянського Союзу. Народився в с. Влашанівка Ізяславського р-ну.
- 2 - 55 років від дня народження Миколи Івановича Мазура - художника - монументаліста, члена Національної Спілки художників України. Живе у Хмельницькому.
- 3 - 115 років від дня народження Миколи Павловича Вікула (1888-1935) - вченого, громадського діяча. У 1918 -1920 рр. працював у Кам'янець-Подільському державному університеті.
- 3 - 90 років від дня народження Натана Самійловича Рибак (1913 - 1978) - українського письменника. У 20 -х роках жив і працював у Шепетівці.
- 3 - 10 років з часу заснування Хмельницької міської літературної спілки «Поділля».
- 5 - 80 років від дня народження Дмитра Семеновича Чайковського - заслуженого артиста України. В 1954-1968 рр. працював головним режисером Хмельницького обласного музично-драматичного театру ім.Г.І.Петровського.
- 5 - 60 років від дня народження Мар'яна Івановича Красуцького - письменника , публіциста, члена Національної Спілки письменників України, лауреата республіканської премії ім.Я.Галана, обласної ім. М. Годованця, редактора газети «Край Кам'янецький».
- 6 - 105 років від дня народження Володимира Миколайовича Сосяри (1898 - 1965) - українського поета. В період громадянської війни пройшов бойовими шляхами по подільській землі. Зупинявся у Проскуріві. Про цей період описує в романі «Третя рота».

- 9 - 95 років з дня смерті Аврома Гольдфадена (1840-1908) єврейського поета і драматурга, композитора, режисера і актора. Народився в м. Старокостянтинів.
- 9 - 55 років від дня народження Івана Івановича Зорі - поета, члена Хмельницької міської літературної спілки «Поділля».
- 13 - 50 років від дня народження Володимира Павловича Смотри-теля - лауреата Всеукраїнських конкурсів, володаря Гран-прі Всеукраїнського фестивалю «Оберіг - 92», директора і актора Хмельницького монотеатру «Кут».
- 20 - 85 років від дня народження Олександра Кіндратовича Коробчука (1918-1944) - Героя Радянського Союзу. Народився в с. Ружа Чемеровецького р-ну.
- 27* - 50 років від дня народження Петра Івановича Маліша - члена Національної Спілки журналістів України, письменника. Живе у Хмельницькому.
- 29 - 145 років від дня народження Антона Федоровича Васютинського (1858-1935) - українського і російського художника - медалера, академіка Петербургської АМ. Народився в м. Кам'янець-Подільський.
- 30 - 85 років від дня народження Петра Григоровича Богача (1918-1981) - українського фізіолога і біофізика. Народився в с. Соколівка Ярмолинецького р-ну.
- 585 років з часу першої згадки про Гриців Шепетівсько-го р-ну.
  - 165 років з часу виходу першого номера тижневика «Подольские губернские ведомости» (існував до 1918 р.)
  - 130 років з часу відкриття станції Шепетівка Південно-Західної залізниці.

ЛЮТИЙ

- 9 - 155 років від дня народження Петра Хмельовського (1848-1904) - польського критика та історика літератури. Народився в с. Завадинці Городоцького р-ну.
- 9 - 120 років від дня народження Григорія Нашого (Григоріїв Нечипір Якович; 1883-1953) - політичного і громадського діяча.

В роки визвольних змагань жив у Кам'янці-Подільському, брав активну участь в діяльності Подільської «Просвіти» (1918-1920).

- 10 - 85 років з часу виходу першого номера газети «Подільські вісті».
- 12 - 80 років від дня народження Костянтина Івановича Терещука (1923-1986)- історика - краєзнавця. Народився в с.Губин Старокостянтинівського р-ну.
- 14 - 90 років від дня народження Олександра Петровича Курка - Героя Радянського Союзу. Народився в с.Западинці Красилівського р - ну.
- 16 - 70 років від дня народження Якіма Давидовича Левича - живописця. Народився в м.Кам'янець - Подільський.
- 24 - 75 років від дня народження Галини Іванівни Петровської-перекладачки. Працювала редактором видавництва «Дніпро». Народилася в с.Варварівка Дунаєвецького р-ну.
- 26 - 395 років з часу смерті Костянтина - Василя Острозького (1527-1608) - політичного і релігійного діяча України, засновника м.Старокостянтинів.
  - 575 років з часу першої згадки про с.Княгинин Кам'янець-Подільського р-ну.
  - 495 років з часу першої історичної згадки про с.Білогородка Ізяславського р-ну.

Б Е Р Е З Е Ч Ь

- 1 - 65 років від дня народження Миколи Григоровича Кукурудзяка (1938-1999) - українського історика, доктора історичних наук, професора Кам'янець-Подільського педагогічного університету. Народився в с. Острівчани Кам'янець- Подільського р-ну.
- 3 - 80 років від дня народження Станіслава Савелійовича Оліневича - краєзнавця Хмельниччини.
- 7 - 80 років з часу створення Кам'янець - Подільського та Красилівського р-нів.
- 10 - 80 років від дня народження Станіслава Івановича Кострова - Героя Радянського Союзу. Народився в м. Шепетівка.

- 13 - 65 років від дня народження Володимира Антоновича Новака - художника в галузі станкового живопису та графіки. Народився у м. Хмельницький.
- 17 - 120 років від дня народження Павла Богацького (1883-1962) - письменника, журналіста, літературознавця. Народився в с. Купин Городоцького р-ну.
- 18 - 50 років з часу смерті Костянтина Олександровича Копержинського (1894- 1953) - літературознавця. Народився в с.Глібів Новоушицького р-ну.
- 23 - 75 років тому́ замок - фортецю у м. Кам'янець-Подільський Постановою Ради народних комісарів УРСР оголошено державним історико - культурним заповідником.
- 23*- 60 років з часу трагічної загибелі у с. Пересоловичі (Польща) Якова Васильовича Гальчевського (1894-1943) - активного учасника визвольних змагань, командира армії УНР, командира усіх повстанських збройних сил Правобережної України (1920-1925). Учителював у с.Сахни Летичівського району, звідси розпочав широку визвольну боротьбу.
- 29 - 105 років від дня народження Іллі Володимировича Дубинського (1898-1989) - українського письменника, життєво і творчо пов'язаного з Поділлям.
- 29 *- 100 років від дня народження Олександра Івановича Кисельова (1903-1967)- українського літературознавця, письменника, перекладача, доктора філологічних наук . Народився в с.Сатанівка Городоцького р-ну.
- 465 років з часу першої документальної згадки про села Попівці Летичівського району та Пилявка Старосинявського р-ну.
  - 435 років з часу першої документальної згадки про с. Глядки Волочиського р-ну.
  - 145 років від дня народження Никандра Васильовича Молчановського (1858-1906) - українського історика, поділлєзнавця, автора «Очерка известий о Подольской земле до 1434 г.».

КВІТЧЕ

- 5 - 80 років з часу створення Чемеровецького р-ну.
- 5 - 80 років від дня народження Полікарпа Івановича Свідера - літературознавця, доктора філологічних наук, викладача Кам'янець - Подільського педагогічного університету.
- 6 - 95 років від дня народження Мойсея Ізраїльовича Франкфурта - доктора медичних наук, професора. Народився в Сатанові Городоцького р-ну.
- 7 - 80 років від дня народження Сергія Прокоповича Пилявського - прозаїка - гумориста. Живе у м.Хмельницький.
- 12 - 75 років від дня народження Юрія Івановича Химича - архітектора і художника. Народився в місті Кам'янець-Подільський.
- 20 *- 100 років від дня народження Георгія Даниловича Шкурупія (1903-1937) - поета, прозаїка. Після революції жив у Кам'янці-Подільському. Був незаконно репресований.
- 24 - 70 років від дня народження Андрія Володимировича Васишина - українського державного діяча, генерала внутрішньої служби. До відставки був радником Міністерства внутрішніх справ України. Народився в с.Веснянка Старокостянтинівського р-ну.
- 445 років з часу першої документальної згадки про с. Розсохувата Летичівського р-ну.
  - 365 років з часу першої історичної згадки про с. Демшин Кам'янець-Подільського р-ну.
  - 65 років тому розпочала свою діяльність Хмельницька обласна філармонія.
  - 10 років з часу створення камерного оркестру Хмельницької обласної філармонії.

ПРАВЕЦЬ

- 1 - 55 років від дня народження Миколи Опанасовича Балеми - народного артиста України, композитора, художнього керівника і диригента ансамблю «Козаки Поділля». Народився в с.Жиленці Ярмолинецького р-ну.

- 2 - 80 років від дня народження Самуїла Соломоновича Дайчмана - публіциста, уродженця м. Дунаївці.
- 2* - 65 років від дня народження Олександри Семенівни Ванжули - поетеси, члена Національної Спілки письменників України, лауреата Міжнародної премії ім. Івана Кошелівця та обласних премій ім. В. Булаєнка і Якова Гальчевського. Живе у м. Хмельницький.
- 3 - 130 років з часу смерті Степана Васильовича Руданського (1834-1873) - українського поета, етнографа, фольклориста. Навчався у Кам'янець-Подільській духовній семінарії (1849-1856), на Поділлі збирав фольклор.
- 3 - 65 років від дня народження Миколи Наумовича Обезюка - скульптора, заслуженого художника України. Народився в с. Білижці Ізяславського р-ну.
- 4 - 115 років від дня народження Миколи Олексійовича Грінченка (1888-1942) - українського музикознавця і фольклориста, заслуженого діяча мистецтв України. В 1920 р. закінчив Кам'янець-Подільський Державний український університет, викладав у Кам'янець-Подільському інституті народної освіти.
- 12 - 80 років від дня народження Мирослави Пилипівни Лещенко - критика, перекладачки. Працювала редактором видавництва «Дніпро», головним редактором видавництва «Радянський письменник». Народилася в с. Шмирки Волочиського району.
- 14 - 50 років від дня народження Людмили Макарівни Гуменюк - поетеси, авторки ряду книжок духовної лірики. Життєво і творчо пов'язана з Хмельницьким.
- 15 - 50 років від дня народження Анатолія Григоровича Філінюка - українського історика, кандидата історичних наук, доцента Кам'янець-Подільського педагогічного університету.
- 21 - 85 років від дня народження Олександра Іларіоновича Бандури - перекладача. Народився в с. Зверхівці Городецького р-ну.
- 30 - 55 років від дня народження Петра Яковича Слободянюка - академіка Української Технологічної Академії, голови обласних відділень Конгресу української інтелігенції і Фонду куль-

тури України, члена Національних Спілок журналістів і театральних діячів, заслуженого працівника культури України, кандидата історичних наук, директора Державного архіву Хмельницької області.

- 425 років з часу першої історичної згадки про с. Жердя Чемеровецького р-ну.
- 355 років тому події Визвольної війни українського народу під проводом Б.Хмельницького поширилися на Поділля.

ЧЕРВЕЦЬ

- 3 - 75 років від дня народження Костянтина Петровича Степанкова - українського актора театру і кіно, народного артиста СРСР. Народився в с.Печеськи Хмельницького р-ну.
- 5 - 85 років від дня народження Миколи Семеновича Борковського (1918-197?) - краєзнавця, колекціонера. Народився в м.Кам'янець-Подільський.
- 8* - 85 років від дня народження Володимира Дмитровича Булаєнка (1918-1944) - українського поета-воїна, члена Національної Спілки письменників України (посмертно). Народився в с.Сорокодуби Красилівського р-ну.
- 13 - 90 років від дня народження Ігоря Івановича Собчука - прозаїка, перекладача. Народився в с.Русанівці Летичівського р-ну.
- 15 - 170 років від дня народження Владислава Івановича Заремби (1833-1902) - українського і польського композитора і педагога. Народився у м.Дунаївці.
- 15 - 85 років від дня народження Семена Борисовича Грузберга (1918-2000)- художника в галузі станкової, книжкової, газетно-журнальної графіки, плаката. Народився в м. Кам'янець-Подільський.
- 18 - 85 років від дня народження Михайла Федоровича Дейгена (1918 - 1977)- українського фізика, члена - кореспондента АН України. Народився в м.Хмельницький.
- 20* - 160 років від дня народження Федора Гнатовича Стравинсь-

- кого (1843-1902) - відомого російського співака. На протязі багатьох років літом жив у с.Печеськи Хмельницького р-ну.
- 30 - 105 років від дня народження Федора Михайловича Михайлова (1898 - 1942) - Героя Радянського Союзу, лікаря-патріота, організатора і керівника Славутського міжрайонного антифашистського підпілля.

ЛИПЕЦЬ

- 1 - 55 років від дня народження Людмили Михайлівни Задорожної - критика, перекладача, кандидата філологічних наук. Народилася в с. Лисогірка Городоцького р-ну.
- 5 - 80 років від дня народження Петра Дмитровича Скрябіна - художника-живописця. Народився у Волочиську.
- 8 - 80 років з часу смерті Кирила Титовича Стиранкевича (1851-1923) - письменника, священнослужителя, громадського діяча. Жив і працював у Кам'янці-Подільському.
- 9 - 105 років від дня народження Григорія Васильовича Курковського (1898-1982)- українського музикознавця, педагога. Народився у м. Кам'янець-Подільський.
- 9 - 80 років від дня народження Петра Андрійовича Мазура - заслуженого художника України, скульптора. Народився в с.Вишнопіль Старокостянтинівського р-ну.
- 11 - 80 років від дня народження Олексія Ларіоновича Смолінчука - доктора історичних наук, професора, заслуженого працівника культури України. Народився в с.Новоселиця Старокостянтинівського р-ну..
- 12* - 100 років від дня народження Павла Арсентійовича Лаврова (1903-1973) - українського історика, поділлєзнавця, доктора історичних наук. Народився в с.Радівці Деражнянського р-ну.
- 12-20- 355 років тому селянсько-козацькі війська , очолювані М. Кривоносом оволоділи Полонською, Меджибізькою фортецями, перемогли в бою під Старокостянтиновом.
- 15 - 90 років від дня народження Володимира Васильовича Кура-

чицького - Героя Радянського Союзу. Народився в с. Горошки (нині в межах м.Полонне).

- 21* - 90 років від дня народження Ольги Мак (1913-1998) - письменниці з діаспори. Народилася в Кам'янці - Подільському.
- 27 - 55 років від дня народження Людмили Олексіївни Кисілюк (Підгорна) - поетеси. Народилася в с.Лисогірка Летичівського р-ну.
- 28 - 95 років від дня народження Романа Йосиповича Бортника (1908 - 1945) - Героя Радянського Союзу. Народився в с.Плужне Ізяславського р-ну.
- 31 - 355 років з часу першої документальної згадки про с. Маначин Волочиського р-ну.
- 540 років з часу першої документальної згадки про Волочиськ.
  - 355 років з часу першої документальної згадки про села Крупець, Пашуки, Перемишель Славутського району, Плесна, Пліщин Шепетівського р-ну.

СЕРПЕЧЬ

- 1 - 75 років від дня народження Віктора Степановича Севця - живописця, члена Національної Спілки художників України. Живе у Хмельницькому.
- 1 - 65 років від дня народження Олексія Давидовича Беца - самодіяльного композитора. Народився в Старій Ушиці Кам'янець-Подільського р-ну.
- 4 - 125 років від дня народження Антона Володиславовича Крушельницького (1878 - 1937) - прозаїка, драматурга, літературознавця. У 1919 році працював у Кам'янці - Подільському міністром освіти УНР. Репресований 1934 р. Посмертно реабілітований.
- 4 - 80 років від дня народження Марії Дем'янівни Садомовської(1923-1994)-журналістки, заслуженого працівника культури України. Працювала редактором волочиської районної газети «Зоря» (1953-1979).
- 5 - 85 років від дня народження Неоніли Павлівни Рипської - мистецтвознавця, кандидата мистецтвознавства. Народилася у Полонному.

- 7 - 175 років від дня народження Міхала (Михайла) Адамовича Завадського (1828-1887) - польського і українського композитора, піаніста та педагога. Народився в с.Михалківці Ярмолинецького р-ну.
- 8 - 115 років від дня народження Володимира Петровича Затонського (1888-1938) - громадського діяча, академіка АН України. Народився в с.Лисець Дунаєвецького р-ну.
- 15 - 80 років від дня народження Віктора Володимировича Зубара (1923-1995) - поета. Народився в с.Пильний Олексинець Городоцького р-ну.
- 24 - 10 років з часу відкриття у Хмельницькому монотеатру «Кут».
- 25 - 65 років з часу смерті Олександра Івановича Купріна (1870-1938) - російського письменника. Служив у 46-му Дніпровському полку, що дислокувався у Проскуріві. Тут розпочалася його літературна діяльність.
- 26 - 165 років від дня народження Мар'яна Дубецького (1838-1926) - польського історика, публіциста. Народився в м.Ізяслав.
- 29 - 135 років від дня народження Людмили Михайлівни Старицької-Черняхівської (1868-1941) - української письменниці, члена Центральної Ради, громадської діячки. Разом з урядом УНР перебувала у Кам'янці-Подільському (1918-1920).
  - 510 років з часу першої документальної згадки про Проскурів (Хмельницький).
  - 510 років з часу першої документальної згадки про Віньківці.
  - 85 років з часу заснування Кам'янець-Подільського верстатобудівного заводу.

ВЕРЕСЕЦЬ

- 1* - 100 років з часу відкриття школи №3 у Хмельницькому (нині НВО №5).
- 1 - 85 років від дня народження Лазара Хаймовича Паперника (1918-1942) - Героя Радянського Союзу. Народився в м.Славута.
- 2 - 70 років від дня народження Степана Івановича Ковальчука -

краєзнавця, природознавця, біолога, еколога Поділля, голови Кам'янець-Подільського відділення Українського ботанічного товариства.

- 4 - 175 років від дня народження Моєсея Захаровича Дороновича (1828-1891) - краєзнавця Поділля, протоієрея Казанського собору в Кам'янці, члена Подільського єпархіального історико-статистичного комітету.
- 5* - 90 років від дня народження Тамари Андріївни Сис - Бистрицької- історика - краєзнавця, фольклориста, етнографа, музеєзнавця Поділля. Народилася в м.Кам'янець-Подільський.
- 5 - 85 років від дня народження Олексія Дем'яновича Юхимця - кандидата медичних наук, ректора Чернівецького медичного інституту (1962 -1974рр.) Народився в с.Лотівка Шепетівського р-ну.
- 5 - 50 років від дня народження Миколи Миколайовича Дармопука - поета, члена Хмельницької міської літературної спілки «Поділля».
- 7 - 65 років від дня народження Антона Євдокимовича Гриба - українського народного художника, заслуженого майстра народної творчості України. Народився в с.Слобідка-Грушківська Ярмолинецького р-ну.
- 9 - 90 років від дня народження Олександра Романовича Мазуркевича (1913-1995) - критика, літературознавця, доктора педагогічних наук, академіка. Працював у Деражнянській районній газеті.
- 12 - 85 років від дня народження Миколи Петровича Чорнобривого - хірурга, доктора медичних наук. професора. Народився в с.Нестерівці Дунаєвського р-ну.
- 15 - 175 років від дня народження Михайла Йосиповича Грейма (1828-1911) - краєзнавця Поділля, художника-фотографа, нумізмата, видавця, громадського діяча, члена Подільського історико-археологічного товариства.
- 16 - 55 років з часу заснування обласної клінічної лікарні .
- 16 - 35 років з часу заснування Красилівського агрегатного заводу.

- 17 - 60 років тому було сформовано партизанське з'єднання під командуванням А.Одухи та Г.Кузовкова. Воно героїчно діяло до травня 1944 р. на територіях Кам'янець-Подільської, Волинської, Рівненської, Житомирської областей, а також на території сусідньої Польщі.
- 23 - 80 років від дня народження Павла Миколайовича Лісового - українського літературознавця, краєзнавця Поділля, доктора філологічних наук, професора. Народився в с.Коржівці Деражнянського р-ну.
- 24 - 80 років від дня народження Миколи Петровича Подоляна - українського поета. Народився у місті Кам'янець-Подільський.
- 26 - 110 років від дня народження Микити Павловича Годованця (1893-1974) - українського поета-байкаря, перекладача. Проживав у Кам'янці - Подільському.
- 27 - 75 років від дня народження Євгена Васильовича Мазурика - краєзнавця Поділля, лікаря, кандидата медичних наук, заслуженого раціоналізатора України. Народився в с.Зарічанка Чемеровецького р-ну.
- 27 - 50 років від дня народження Олени Василівни Ільїнської - заслуженого працівника культури України, організатора культурно-освітньої роботи на Хмельниччині, режисера-постановника, начальника обласного управління культури
- 28 - 145 років від дня народження Левицького Памфіла - архієпископа Подільського Парфенія (1858-1922). На посаді керуючого Подільською єпархією був у 1904-1908 рр., видрукував українською мовою Святе Письмо.
- 28 - 125 років від дня народження Вячеслава Костьовича Розвадовського (1878-1943) - художника і педагога. В 1905 р. заснував у Кам'янці Подільському художню школу з інтернатом для селянських дітей.
- * - 355 років з часу Пилявецької битви.
- 105 років з часу заснування ливарно-механічного заводу, нині ВАТ «Пригма-Прес».

ЖОВТЕНЬ

- 3 - 120 років від дня народження Дмитра Захаровича Мануїльського (1883-1959) - державного діяча, юриста, академіка АН УРСР. Народився в с.Святець Теофіпольського р-ну.
- 6 - 75 років від дня народження Станіслава Мар'яновича Серветника - живописця, заслуженого художника України. Народився в с.Курники (Завалійки) Волочиського р-ну.
- 8 - 65 років від дня народження Бориса Станіславовича Кузіна -поета, члена Хмельницької міської літературної спілки «Поділля».
- 10 - 65 років від дня народження Ярослава Миколайовича Кремінського - українського поета. Народився в с.Маначин Волочиського р-ну.
- 11 - 100 років від дня народження Вацлава Мар'яновича Германовича (1903-1937) - талановитого польського актора і режисера. В 1937 р. був репресований. Народився в Старій Синяві.
- 11* - 55 років від дня народження Івана Павловича Іова (1948-2001) українського поета, члена Національної Спілки письменників України. Життєво і творчо був пов'язаний з Хмельниччиною.
- 12 - 125 років від дня народження Зінаїди Василівни Мірної (1878 - 1950) - української державної і громадської діячки, письменниці, члена Центральної Ради. У 1919 -1920 рр. перебувала з урядом у Кам'янці-Подільському.
- 13 - 120 років від дня народження Володимира Олександровича Сельського (1883-195?) геофізика, геолога, академіка АН України. Народився в с.Вихилівка Ярмолинецького р-ну.
- 14 - 120 років від дня народження Івана Кревецького (1883-1940)- історика, бібліографа, публіциста. Під час громадянської війни працював у Кам'янці-Подільському, тут видрукував журнал «Українська старовина».
- 17* - 105 років від дня народження Марії Михайлівни Пилинської (1898-1976)-письменниці, перекладачки, мовознавця. Народилася у м.Кам'янець-Подільський.
- 17 -55 років з часу закладення Хмельницького парку культури і відпочинку ім. 500-річчя м.Хмельницького.
- 18* - 65 років від дня народження Євгена Даниловича Назаренка -

історика, краєзнавця Поділля, лауреата обласної премії ім.Ю.Сіцінського.

- 19 - 135 років від дня народження Фадея Вікторовича Рутковського (1868-1927) - російського драматурга, актора. Народився в Новій Ушиці.
- 20 - 115 років від дня народження Олександри Яківни Пиріжок (1898-1983) - українського майстра художньої кераміки, заслуженого майстра народної творчості України. Народилася с. Адамівка Віньковецького р-ну.
- 22 - 85 років з часу відкриття Українського державного університету в Кам'янці- Подільському.
- 75 років з часу заснування Меджибізького консервного заводу.

Л И С Т О П Л А Д

- 4 * - 50 років від дня народження Ніни Миколаївни Шмурикової-поетеси, члена Національної Спілки письменників України. Життєво і творчо пов'язана з Хмельницьким.
- 6 - 50 років від дня народження Олександра Олексійовича Соленцова - фотохудожника, володаря золотої, срібної медалей та стрічки ФІАП. Живе у Хмельницькому.
- 8 - 170 років від дня народження Михайла Флоровича Багинського (1833-1910) - краєзнавця, історика релігії Поділля, педагога. Народився в с.Привороття Кам'янець-Подільського р-ну.
- 8 - 85 років від дня народження Дмитра Михайловича Прилюка (1918-1987) - українського письменника. Народився в с.Божиківці Деражнянського р-ну.
- 10 - 110 років з часу смерті Леоніда Івановича Глібова (1827-1893) - поета-байкаря. Працював у смт.Чорний Острів Хмельницького р-ну.
- 10* - 100 років від дня народження Терентія Германовича Масенка (1903-1970) - поета. Літературну діяльність розпочав у Кам'янці- Подільському.
- 13 - 85 років від дня народження Михайла Єремійовича Макухіна (1918-1993) - письменника, публіциста, краєзнавця. З 1957 року проживав у Хмельницькому.

1160686

- 13 - 75 років від дня народження Валентина Юхимовича Маланчука (1928-1984) - українського історика, доктора історичних наук, професора. Народився в м. Хмельницький.
- 14 - 75 років від дня народження Євгена Івановича Музи - художника. Народився у м. Шепетівка.
- 23 - 20 років з часу смерті Миколи Платоновича Бажана (1904-1983)- українського поета, перекладача, Героя Соціалістичної Праці, академіка АН України. Народився в м. Кам'янець-Подільський.
- 25 - 70 років від дня народження Івана Івановича Кубицького - поета, члена Хмельницької міської літературної спілки «Поділля».
- 30 - 90 років від дня народження Григорія Прокоповича Донця (1913-1985) - українського поета. У 1935-1939 рр. працював у Волочиській середній школі.
- 80 років з часу заснування Хмельницького медичного училища.

листопад грудень - 350 років тому полки Богдана Хмельницького оточили в Жванецькій фортеці 10-тисячну армію поляків на чолі з польським королем Яном Казиміром. Саме тут Богдан Хмельницький одержав звістку про те, що Земський собор прийняв рішення про воз'єднання України з Росією.

Т Р У Д Е Ч Ь

- 5 - 85 років від дня народження Степана Дмитровича Бабишина (1918-1991) - українського вченого, педагога, краєзнавця, доктора педагогічних наук. Народився в с. Нове Поріччя Гордодзького р-ну.
- 11 - 70 років від дня народження Володимира Васильовича Луця - українського правознавця, доктора юридичних наук, академіка АПН України. Народився в с. Рилівка Шепетівського р-ну.
- 12 - 55 років від дня народження Людмили Федорівни Рожко-Павленко - мистецтвознавця, члена Національної Спілки худож-

ників України, заступника директора обласного художнього музею.

- 13 - 90 років від дня народження Дмитра Григоровича Степанова (1913-1982) - доктора сільськогосподарських наук, професора. Працював у Кам'янець-Подільському сільськогосподарському інституті.
- 15 - 60 років від дня народження Марії Григорівни Шаренко - кандидата медичних наук, заслуженого лікаря України, кавалера ордена «Княгиня Ольга» III-го ступеня, заступника головного лікаря Хмельницької обласної клінічної лікарні.
- 17 - 370 років з часу смерті Мелетія Герасимовича Смотрицького (1578-1633) - українського і білоруського письменника, вченого-філолога, громадського діяча. Народився в с.Смотрич Дунаєвецького р-ну.
- 17 - 10 років з часу смерті Костя Олександровича Гордієнка (1899-1993) - українського письменника, лауреата Державної премії УРСР ім.Т.Г.Шевченка. Народився в с.Микитинці Ярмолинського р-ну.
- 19 - 85 років від дня народження Антона Костянтиновича Леонтюка (1918-1995)-Героя Радянського Союзу. Народився в смт.Антоніні Красилівського р-ну.
- 21 - 75 років від дня народження Миколи Васильовича Білкуна-українського письменника. Народився в с.Привороття Кам'янець-Подільського р-ну.
- 24 - 100 років від дня народження Василя Петровича Олійника (1903-1983)- Героя Радянського Союзу. Народився в с.Вікторівка Чемеровецького р-ну.
- 24 - 80 років від дня народження Семена Ісаковича Ройтмана-краснознавця Поділля. Народився в с.Оринин Кам'янець-Подільського р-ну.
- 25 - 80 років з часу смерті Захара Кузьмича Кицюка (1900-1923)- поета. Народився в с.Іванинці Летичівського р-ну.
- 400 років з дня смерті Олександра Костянтиновича Острозького (1570-1603)- наймолодшого сина князя Костянтина Васильовича Острозького, воєводи Волинського.

В 2003 РОЦІ ВИПОВНЮЄТЬСЯ

- 600 років з часу першої згадки про с.Устя Кам'янець-Подільського р-ну.
- 570 років з часу першої офіційної згадки про с.Велика Ку-
желева Дунаєвцького р-ну.
- 510 років з часу першої згадки про с. Маліївці Дунаєвцько-
го р-ну.
- 510 років з часу першої згадки про села Шустівці і Гуменці
Кам'янець-Подільського р-ну.
- 510 років з часу першої згадки про села Проскурівка та Со-
лобківці Ярмолинецького р-ну.
- *- 410 років тому, під час татарського набігу 1593 року було спа-
лено і пограбовано сотні сіл нинішньої північної Хмельниччини.
- 410 років з часу першої документальної згадки про села Баг-
лайки, Гриценки, Заслучне, Малинки, Манівці, Михайлівці, Мов-
чани, Мотрунки, Пашутинці, Писарівка, Терешки Красилівського
р-ну.
- 350 років з часу першої згадки про с. Параївка Кам'янець-
Подільського р-ну.
- 225 років від дня народження Вавжинця Марчинського
(1778-1845) - польського історика, геолога, краєзнавця Поділля,
церковного діяча, педагога. Все його життя пов'язане з Поділлям,
в основному з Кам'янцем-Подільським.
- 210 років від дня народження Михайла Карловича Скибиць-
кого (1793-1847) - волонтера, соратника Сімона Болівара, одного з
керівників боротьби за незалежність в Латинській Америці. Наро-
дився в с.Корчівка Красилівського р-ну.
- 190 років тому розпочався масовий виступ селян під прово-
дом Устима Кармалюка.
- 190 років від дня народження Сильвестра Сильвестровича
Гогоцького (1813-1889)-філософа-ідеаліста, мовознавця. Народився
в м.Кам'янець-Подільський.
- 190 років від дня народження Антона Шашкевича (1813-
1880) - польського поета. Народився в с.Лічове Літинського по-
віту на Поділлі. В 30-х роках ХІХ ст. працював у Проскуріві.

- **125** років від дня народження Олександра Миколайовича Прусевича (1878-1944) - польського історика, етнографа, природознавця, бібліографа, музеєзнавця, дослідника Поділля і Волині, члена Подільського історико-археологічного товариства, товариства Подільських природодослідників.

- **120** років від дня народження Володимира Олександровича Гериновича (1883-1949) - українського географа, краєзнавця Поділля, доктора географічних наук, професора, члена Кам'янець-Подільського наукового товариства при УАН.

- **115** років від дня народження Євгена Григоровича Кондрацького (1888-1929) - педагога, журналіста, голови Подільського товариства «Просвіта» (1919-1920 рр.). Народився в с.Руда Гірчичнянська Дунаєвецького р-ну.

- **115** років від дня народження Степана Риндика (1888-1972) - українського поета, публіциста. Народився в м. Дунаївці. Помер в м. Чикаго (США).

- **115** років від дня народження Василя Полікарповича Храчевича- українського природознавця, біолога, дослідника Поділля. Народився в с.Пирогівці Хмельницького р-ну. 1933 року безпідставно репресований.

- **110** років від дня народження Бориса Самійловича Сігала (1893-1959) - доктора медичних наук, професора. Народився в Меджибожі.

- **105** років з часу відкриття Хмельницького цегельного заводу.

- **100** років від дня народження Анастасії Іванівни Мандзюк - математика, професора. Народилася в с.Івашківці Новоушицького р-ну.

- **100** років від дня народження Володимира Григоровича Панасюка - доктора хімічних наук, професора. Народився в с.Гаврилівці Кам'янець-Подільського р-ну.

- **100** років від дня народження Івана Андрійовича Шевчука - доктора медичних наук, професора. Народився в с.Пліщин Шепетівського р-ну.

- **100** років з дня смерті Каленика Васильовича Шейковського (1835-1903) - українського мовознавця, етнографа, фольклориста Поділля. Народився в м. Кам'янець-Подільський.

- 95 років від дня народження Марії Яківни Мельник (1908-1971) - української громадської діячки, педагога. В еміграції жила з 1935 р. У Філадельфії організувала 62 відділення Союзу українок Америки.

- 95 років від дня народження Андрія Григоровича Паравійчука (1908-1986)- краєзнавця, бібліографа Поділля.

- 90 років від дня народження Миколи Андрійовича Задорожного (1913-1984) - краєзнавця, природознавця Поділля. Народився в с.Завадинці Городоцького р-ну.

- 90 років від дня народження Федора Сергійовича Замбриборща - доктора біологічних наук, професора. Народився в Старій Ушиці Кам'янець-Подільського р-ну.

- 80 років тому Красилівська бібліотека отримала статус районної.

- 75 років від дня народження Євгена Миколайовича Панасюка - доктора медичних наук, академіка АМН України. Народився в с.Закупне Чемеровецького р-ну.

- 75 років від дня народження Олександра Дмитровича Степенка - українського історика, краєзнавця Поділля, кандидата історичних наук, професора Кам'янець-Подільського педагогічного університету.

- 75 років з часу заснування Хмельницької кондитерської фабрики.

- 65 років від дня народження Анатолія Петровича Гаврищука - історика, краєзнавця Поділля. Народився в с.Студениця Кам'янець-Подільського р-ну.

- 65 років від дня народження Анатолія Феодосійовича Сурового - українського історика, краєзнавця Поділля, кандидата історичних наук, доцента Кам'янець-Подільського педагогічного університету.

- 55 років з часу заснування Хмельницької макаронної фабрики.

- 35 років з часу заснування ВАТ «Термопластавтомат».

- 25 років з часу заснування Хмельницького заводу «Нева».

2 СІЧНЯ

55 РОКІВ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ М.І.МАЗУРА

Місто Хмельницький, завдяки 25-річній невтомній праці Миколи Мазура по створенню своєрідної об'ємно-просторової металоскульптури, перетворилося з безликого провінційного містечка в культурне місто з чітко окресленим архітектурним обличчям. Його майдани, сквери, парки, кінотеатри, школи, дитсадки та дитячі майданчики стали «калиновими гронами» химерних металопластичних образів «Ослик», «Білосніжка», «Всезнайко на повітряній кулі» біля кінотеатру «Сілістра», «Кит-Риба», «Змій-Горинич», «Карусель», «Стоніжка» в парку за кінотеатром ім. Шевченка, «Паровоз із машиністом» у кінотеатрі «Планета»... І все це зварено з розрізнених металовідходів, коротше - з металлобрухту.

Важко уявити сьогоднішній Хмельницький без «Ангела Скорботи», без пам'ятника воїнам, які загинули в Афганістані та в інших континентальних війнах. (Обидва створені в співавторстві з сином Богданом).

Скульптури М.Мазура прикрашають майдани м.Дрогобича, м.Мирний у Сибіру, с.Головчинці. Незабаром пам'ятник - символ незалежності України прикрашатиме центральний майдан нашого міста.

Микола Іванович - талановитий живописець-монументаліст, учасник понад 50-ти групових виставок різного рівня. Його персональні виставки влаштовувались тричі в Хмельницькому, в Чернівцях, Рівному, Вінниці, Кам'янці-Подільському. Вислідам його творчості присвячено понад десяток фільмів, безліч статей в журналах «Образотворче мистецтво», «Україна», в місцевій та республіканській пресі.

За технікою письма, за новітністю композицій, за образним змістом, що межує з символікою Микола Мазур своїми полотнами близький до творчого стилю іспанських і французьких постімпресіоністів, сюрреалістів, кубистів, зокрема:Пабла Пікассо,Фернана

Леже, Сальвадора Далі, Марка Шагала, мексиканця Хосе Сікейроса. Його творча палітра заглиблена в православ'янське народно-лубкове мистецтво, в українське килимарство, ткацтво, гончарство, писанкарство. Погляньте на його «Рушники», на «Писанку», на «Подільських жінок» чи на «Ярмарок». Вони бувають філософсько-етнічним узагальненням образів, народними мотивами.

Певен, у свій ювілейний рік М.Мазур порадує хмельничан новими творчими здобутками. Хай щастить йому на цій нелегкій, але прекрасній творчій стежині.

М.КУЛЬБОВСЬКИЙ

ЛІТЕРАТУРА **про М.І.Мазура**

Рожко-Павленко Л. Микола Мазур //Хмельниччина :роки становлення та поступу (1937-1997): Матеріали Всеукр. наук. іст.-краєзн.-конф.-Хмельницький,1997.- С.122-128.

Мазур М. .«Маємо дбати про майбутнє» /Розмову вів В.Бендюг // Проскурів.-2002 - 12 лип.

Горбатий Є. Пусть нас не покидают ангелы //Моя газ.-2002.-24 янв.
Кульбовський М.Калинові острови Миколи Мазура //Проскурів.-2001.-23 лют.

Шостацький М.Карби і кольори художника //Поділля.-1999.-1 січ.
Слободянюк Т. Є в мене лише одна річ, яка не змінюється,- бажання пізнавати світ //Голос України.-1998.- 6 лют.-С.16.

Гірник П. Слово про майстра // Проскурів.-1998.-11 груд.
Слободянюк Т. Печальний, з очима своїх картин Микола Мазур // Поділ вісті.-1996.- 10 груд.

27 СІЧНЯ

50 РОКІВ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ

П.І.МАЛІША

В журналістських, письменницьких і наукових колах м. Хмельницького Петро Маліш вже давно відомий як доскільки етнограф, фольклорист і письменник. І це захоплення зародилось в його душі ще з малолітства, коли наслухав від дідуна Онуфрія гуцульські оповіді про опришників, упівців (воїнів УПА), а від бабці Олюськи семикласник Петрусь записував пісні карпатських гір. І дуже любляв малювати.

Працюючи з 1979 року в хмельницькій молодіжній газеті «Корчагінець» після закінчення Львівського університету ім. І.Франка,- спочатку спецкором, а згодом - і редактором,- захопився збиранням легенд та пісень про Устима Кармалюка. Підсумком цієї роботи стала книга «Печаль месника». Вона була готова до друку ще в середині 80-х років, але побачила світ лише в 1996 році.

Образ подільського ватажка антикріпосницького руху початку XIX ст., як історичної особи втілений у повістях Марка Вовчка, Людмили Старицької, в романі Василя Кучера та багатьох інших прозаїків, поетів, драматургів, композиторів. Але відтворити славетного месника таким, як його бачив у своїх легендах і піснях народ, взявся лише П.Маліш.

Петро Іванович ще й дотепний казкар-оповідач. Його збірки казок «Підпиралася золотою тростиною» та «Комар-хвалько і хом'якові пригоди» цікаві не лише дітям, але й дорослим своєю морально-етичною спрямованістю в наше сьогодення.

Зрештою, доробок П.Маліша барвиться книгами «Побратими», «Цілую усіх», «Сиділа високо крикуха», «І нарекли Устимом», публіцистичним нарисом про рідне село на Дрогобиччині «Мединицький храм».

А в 2000-му році П.Маліш відкрився читацькому загалу ще однією цікавою гранню свого таланту - сакральною поетичною збіркою «Крок до чаші». Саме в цій збірці, посилаючись на Єван-

геліє від Матфія, П.Маліш утверджує своє письменницьке кредо:
«Бож ярмо Моє любе,
А тягар мій легкий».

І дай, Боже, щоб це « письменницьке ярмо» його не муляло
шиї як власкорові «Високого замку» на крутих поворотах журна-
лістського поля.

М.КУЛЬБОВСЬКИЙ

ЛІТЕРАТУРА

Твори

Печаль месника: Іст.повість у новелах-легендах.-Хмельниць-
кий,1997.-56 с.

Побратими.-Хмельницький,1996.-148 с.

Комар-хвалько і хом'якові пригоди.-Хмельницький,1992.-22 с.

Підпиралася золотою тростинкою:Казки.Оповідання / Худож.
О.Лещук.-Хмельницький,1996.-16 с.

«Цілую усіх...»:Нарис.-Хмельницький,1990.-64 с.

Про П.І.Маліша

Романюк М. Маліш Петро Іванович //Українська журналістика в
іменах:Матеріали до енциклопед.слов.Вип.7- Львів,2000.-С.206-207.

Маліш Петро Іванович //Мацько В.Літературне Поділля.-Хмель-
ницький.1991.-С.45.

23 БЕРЕЗНЯ

ОТАМАН ЯКІВ ОРЕЛ-ГАЛЬЧЕВСЬКИЙ (ДО 60-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ ЗАГИБЕЛІ)

Народився майбутній національний герой України в с.Гута Літинська (нині Малинівка) Літинського повіту в селянській родині. 1913 року закінчив учительську школу-семінарію і того ж року був направлений вчителювати в с. Сахни Летичівського району. Завідувачем тамтешньої школи працював священник Микола Козак - ерудована людина і, головне, свідомий українець. Він і став духовним батьком молодого вчителя, їхнє повсякденне спілкування сформувало Якова переконаним і завзятим українським патріотом. Та недовго довелося працювати з дітьми, бо 1916 р. він був мобілізований в діючу армію. З фронтів повернувся штабс-капітаном, а в 1918-1920 рр. командував в українській армії сотнею, полком.

Після відходу збройних сил УНР в листопаді 1920 р. за Збруч Гальчевський залишився на Поділлі і тільки після цього проявляються феноменальні здібності народного самородка. Показана Україна стихійно породила масовий повстанський рух проти не-нависних більшовицько-комісарських грабіжників і організатором і командиром одного із найбільших повстанських загонів був колишній вчитель, якого бойові друзі по запорозькому звичаю нарекли Орлом. Під його проводом обширна Подільська губернія була поділена на 10 автономних округ, в яких діяли окремі отамани. Звісно, й особовий склад був із мешканців навколишніх сіл, які добровільно йшли на смертельний герць вибороти «хоч синам, як не собі кращу долю в боротьбі». Повстанський загін отамана Орла неодноразово захоплював Летичів, Літин, Бар, Брацлав і тільки прикра випадковість врятувала більшовицького головнокомандувача Л.Троцького та комкора В.Примакова від вміло розставлених пасток народних месників-оборонців.

Невлонимий повстанський загін діяв в обширних просторах Проскурівського, Ново-Ушицького, Летичівського, Брацлавського повітів, наводячи жах на окупантів. Наприкінці 1925 р. Орел змушений був перейти Збруч, перспективи збройної боротьби вичерпались.

Доречно характеристика Орла начальником розвідки армії УНР М. Чоботаріва «Відданий слуга безталанної Батьківщини репрезентант її найзавзятіших оборонців, що не мав власного життя, бо його родина - повстанчі сотні, за матір - українська ідея, а мета - воля України».

В Польщі Орел під псевдонімом Войнаровський служив у польській армії в ранзі майора, написав книгу мемуарів «Проти червоних окупантів». Був організатором і керівником української самооборони на Холмщині в 1941-1943 рр. і підступно вбитий польськими шовіністами з «АК» 23 березня 1943 р. в с.Пересоловичі.

Хмельницька обласна організація УРП в 1995 р. заснувала премію ім.Якова Гальчевського, київський письменник Р.Коваль в 2000 р. видав книгу про героя «Отаман святих і страшних», а 29 липня 2001 р. в с. Сахни - духовній колиці грізного лицаря - було встановлено дубовий хрест.

В.ВОВКОДАВ,

краєзнавець, лауреат премії «За одержимість у державотворенні» ім.Я.Орла-Гальчевського.

ЛІТЕРАТУРА

про Я.В.Гальчевського

Вовкодав В.П. Я.В. Гальчевський і Летичівщина //Меджибіж : 850 років історії: Матеріали наук.-практ.-конф.17 серп. 1996 р. - Меджибіж,1996- С.114-117.

Теленько Х. Яків Гальчевський : отаман Болохівського краю (1919-1923) //Болохівщина:земля і люди: Матеріали Всеукр.наук. конф. 23-24 черв.-Хмельницький, 2000.-С.241-243.

Яків Гальчевський і антибільшовицьке повстання на Поділлі //Руцький М.Система. - Нетішин, 1998.-С.95-98.

Борисов В., Слободянюк Т. Історія тернових вінків :Гуляв Поділлям орел, Яків Гальчевський // Поділ. вісті.-2001.-18 груд.

Коваль Р.Подільський отаман Яків Орел-Гальчевський //Самостійна Україна.-2001.-№31- С.5.

Бортник С. Отаман Подільської повстанської групи - Яків Гальчевський - Орел //Фортеця.-2000 - 30 берез.-С.9

29 БЕРЕЗНЯ

100 РОКІВ 3 ДНЯ НАРОДЖЕННЯ

О.І.КИСЕЛЬОВА (1903 - 1967)

Народився Олександр Іванович Кисельов 29 березня 1903 року. Малою батьківщиною є село Сатанівка Городоцького району. Закінчив Кам'янець-Подільську духовну школу, навчався у Подільській духовній семінарії, на педагогічних курсах. В перші роки радянської влади був секретарем сільської ради в селі Великі Вірмени, куди батьки переїхали в 1920 році. З вересня 1925 року перейшов на учительський хліб, навчає учнів у Ставчанах, Кизі, Черче.

У 1931 році стає студентом Київського університету. Після того поступає в аспірантуру, яку закінчив 1939 р., однак звання кандидата філологічних наук одержав напередодні війни - 16 червня 1941 року. Війна покликала на фронт - у складі військ Першого українського фронту дійшов до Ельби, був двічі контужений.

По війні знову повертається до Києва, працює старшим науковим співробітником Інституту літератури АН України, доцентом Київського університету імені Т.Г.Шевченка.

Темою його досліджень був життєвий і творчий шлях П.А.Грабовського. Все це знайшло відображення у його книгах «Т.Шевченко і П.Грабовський» (1939), «Павло Грабовський. Життя і творчість» (1940), «Література гарту й боротьби» (1972) тощо. Разом з академіком О.Білецьким він видав книжку «Іван Франко» (1956).

У 1964 році письменник захистив докторську дисертацію, але службовці таємних спецслужб все зробили, щоб перекрити йому шлях до Інституту літератури, вищих навчальних закладів - переслідували за націоналізм, себто за палку любов до України. Цього він не приховував. Не зміг витерпіти вчений наруги над собою - його розбив інсульт. Кілька років був прикутий до ліжка.

Земний шлях вченого закінчився 23 лютого 1967 року. Похо-

ваний у Києві. Справу батька нині гідно продовжує дочка, Людмила Олександрівна Кисельова, кандидат філологічних наук, доцент Київського Національного університету.

В.П.МАЦЬКО,

кандидат філологічних наук.

ЛІТЕРАТУРА

про О.І.Кисельова

Кисельов Олександр Іванович //УЛЕ.-К., 1990.-Т.2.-С.469

Лицар духу і совісті //Мацько В.П.Злотонить.- Кам'янець-Подільський, 1994.-С.190-193.

Сваричевський А. Література гарту і боротьби // Рад. Поділля.-1973.- 6 квіт.

20 КВІТНЯ

100 РОКІВ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ГЕО ШКУРУПІЯ (1903-1937)

Георгій Данилович Шкурупій народився в Бендерах (Молдова) в родині залізничника-машиніста. Дитячі роки провів на Поділлі, де мати працювала вчителькою. Досить рано закінчив Київську класичну гімназію. У 1920 році надрукував свої перші твори в альманасі «Гроно».

В 1921 році Георгій Шкурупій вже в Кам'янці-Подільському, працює секретарем редакції газети «Червона правда», друкує на її сторінках свої вірші, зокрема в вересні вмістив вірш «Голод» з закликом допомоги жертвам голоду.

В 1922 році він знову в Києві, бере участь в створеній М.Семенком «Асоціації панфутуристів». Тоді ж друкує першу збірку віршів «Психотези», в наступному - другу збірку «Барабан», а в 1925 році- третю «Жарина слів». В тому ж році виходить його перша книга прози «Переможець дракона». З того часу він пише переважно прозу.

Та в Шкурупія було не все так просто. В 1926 році він приєднується до солідної письменницької організації «ВАПЛІТЕ» на чолі з Миколою Хвильовим. Та цькування цієї письменницької спілки, змусило його вийти з неї і приєднатися до організації футуристів «Нова генерація».

В 1929 році він разом з М.Бажаном, М.Семенком друкує збірку «Зустріч на перехресті станцій», яку критики охрестили не семафором в майбутнє, як там проголошувалось, а семафором у кафе, літературною клоунадою, а І.Микитенко одне з оповідань Гео Шкурупія назвав «Лівим шахрайством». Та в тому ж році він друкує роман «Двері в день». В наступному їде в Монголію і друкує свої монгольські оповідання. В 1933 році друкує фрагментарні уривки, виконані віршами та прозою «Зима 1930 року». Нарешті цей твір офіційні критики назвали «повноцінним».

В 1934 році Гео Шкурупій разом з багатьма його і опонентами і друзями заарештували і засудили за стандартним звинуваченням в контрреволюційній діяльності. Відбував покарання на Соловках. А в листопаді 1937 року вже за новим вироком був розстріляний.

Та час реабілітував Гео Шкурупія, хоча й ексцентричного часом, але талановитого поета і прозаїка.

Є. НАЗАРЕНКО,
краєзнавець.

ЛІТЕРАТУРА

Гео Шкурупій. Вірші //Антологія укр. поезії.-К., 1957.-т.3.

про Г.Д.Шкурупія

Гео Шкурупій //Письменники Радян.України:Бібліогр. слов.- К., 1970.-С.491.

Шкурупій Гео // Мацько В. Літературне Поділля.-Хмельницький, 1991.- С.74.

Костюк Г. Зустрічі і прощання:Спогади.-Єдмонтон,1987.

Г.Шкурупій -С.277,280,588.

Назаренко Є.Панфутурист Гео Шкурупій //Проскурів.- 2001.-3 серп.

2 ТРАВНЯ

65 РОКІВ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ОЛЕКСАНДРИ ВАНЖУЛИ

Болем, радістю, глибокими власними переживаннями сповнена творчість Олександри Ванжули. Нелегкий життєвий шлях за її плечима. Народилася поетеса 2 травня 1938 року в селі Велика Стадниця, що під Вінницею, у сім'ї службовця. Рано осиротіла. У повоєнному 1946-му кадебісти безневинно репресували її батька Семена Лазаровича, скатували в беріївських застінках. Невдовзі померла мати Єфросинія Андріївна. Дівчинка виховувалася у Рожнятівському дитячому будинку, що в Томашпільському районі. Все ж знайшла в собі сили для життя і творчості. Закінчила Одеський технікум харчової промисловості (1958), навчалася у Московському технологічному інституті (1960-1962). По тому довгий час жила і працювала за межами України. З 1981-го Олександра Семенівна Ванжула - хмельничанка.

Перші поезії написала, будучи школяркою. Тоді ж дебютувала в газеті «Пионерская правда». Та не завжди їй віршувалося... Проминуло багато літ, поки з'явилася перша поетична ластівка «Серпень». Далі одна за одною виходять її книги «Жіноча лірика», «Довір'я», «Якби не ти...», «Біль у спадок», «Небесні джерела», «Душі моєї гони», «Відлуння». Основні мотиви поезій, видрукованих у цих виданнях - любов і шана до батьківської землі, до рідної історії, мови, культури, народних традицій, глибока віра у незнищеність українського духу, перемогу добра, утвердження людських почуттів.

У 1999 році побачили світ вибрані твори Олександри Ванжули «Горицвіт». Вірші вміщені тут, випромінюють власне бачення минулого і зазирають у майбутнє, мають чітку ідеологічну спрямованість, конкретну адресу: немов радар, зондують чутливий шар, переповнюють патріотичними мотивами, що ними переймається кожен українець. Лірика Олександри Ванжули (громадянська, інтимна) тісно переплітається із філософією буденного життя. Лірика, що не залишить байдужим юного і зрілого читача.

Олександра Семенівна Ванжула - член Національної Спілки

письменників України. Її творчі здобутки, активність на ниві зміцнення Української Незалежності відзначені міжнародною літературною премією ім. Івана Кошелівця, заснованою журналом «Соборність» (2001), преміями ім. Володимира Булаєнка (2002) та ім. Якова Гальчевського «За подвижництво у державотворенні» (2000).

В.МАЦЬКО,

кандидат філологічних наук.

ЛІТЕРАТУРА

Твори

- Серпень: Поезії.-Хмельницький. -Ред.-вид.відд.,1991.-32 с.
Жіноча лірика.-Хмельницький: Доля, 1993.-20 с.
Довір'я: Поезії.-Хмельницький: Доля,1995.-32 с.
Якби не ти ...: Поезії.-Київ:Укр. письменник,1996.-48 с.
Біль у спадок:Нові поезії.- Хмельницький:Ровесник,1998.-40с.
Горицвіт:Поезії різних років.- Хмельницький,1999.-96 с.
Небесні джерела:Нові поезії.- Хмельницький:НВП «Евріка»-ТОВ,2001.-32 с.
Душі моєї гони:Нові поезії.- Хмельницький :НВП «Евріка» ТОВ,-2001.-32 с.
Відлуння:Нові поезії.- Хмельницький:НВП «Евріка»ТОВ, 2002.-32с.

Про О.С.Ванжулу

- З рідного кореня //Сваричевський А.Проскурів літературний: від давнини до сучасності.-Хмельницький,1998, -С.150-151.
Олександра Ванжула //Літератори Хмельниччини:Довід. обл.орг.-Спілки письменників України.-Хмельницький,1997.-С.11.
Лауреат премії Івана Кошелівця //Літ.Україна.-2001.-19 квіт.
Лауреат премії імені Володимира Булаєнка //Літ.Україна.-2002.-20 черв.
Мацько В.Автопортрет з натури //Літ.Україна.-1999.-25 лют.
Храпач Г. Тільки жить! //Поділ.вісті.-2002.-6 листоп.
Храпач Г. Джерельце// Прибуз. зоря.- 1992.-11 лют.
Мачківський М.Полинова чаша Олександри Ванжули //Проскурів.-1999.-13 січ.

8 ЧЕРВНЯ

85 РОКІВ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ

В.Д.БУЛАЄНКА (1918-1944)

Походить В.Д. Булаєнко з села Сорокодуби Красилівського району, з селянської родини. Дитинство його склалося нелегко. Важко було матері Ганні Костянтинівні, простій селянці, ростити двох малих синів, учити, виводити в люди. Але радувало її те, що вчителі були дуже задоволені здібностями старшого сина. Та й сама вона бачила, що Володя не розлучається з книгами.

Одного разу дев'ятикласник Володя приніс додому два томики О.С.Пушкіна - першу премію Малоклітнянської середньої школи за літературні роботи, присвячені пам'яті поета.

Перші вірші В.Булаєнка з'явилися на сторінках районної газети. Як активного дописувача, районна газета преміювала його демісезонним пальто. У 1938 році він студент Дніпропетровського університету. Тут спробував писати і прозу. Його однокурсники згадують, що Володимир творив роман «Село в тумані». Писав він його, як правило, на нудних лекціях. На жаль, рукописи досі не віднайдено.

Навесні 1941 року В.Булаєнка призвали на військову службу. Почалася війна, по закінченні курсів молодших лейтенантів Володимир виїхав на фронт. Бої, тяжкі переходи. Десь в районі Донбасу В.Булаєнко потрапив в оточення. Втік з полону, добрався до рідного села. Але це була не втеча від боротьби, а її продовження зброєю слова. В одному вірші він писав:

Руді вітрила нап'яла, пливе
Зловісна ніч на Україну.
Та поки серце в нас живе,
Нас не поставиш на коліна.

У 1944 році, після визволення рідних країв, В. Булаєнко знову пішов на фронт.

Прощаючись з рідною домівкою, залишив частину своїх рукописів на той випадок, якщо не повернеться. Загинув він в латвійському місті Бауска.

Про вихід у світ першої книжечки В.Булаєнка подбала поетеса Ліна Костенко. «Після війни мати поета привезла в редакцію журналу «Дніпро» дві саморобні книжечки, - згадує вона.- В них було відібрано і надруковано понад десяток віршів. До мене відгомін цих віршів дійшов значно пізніше, році в 1950-му. Але хто поет, звідки він родом, чи є в нього родичі, чи залишились в них якісь невідомі вірші - я не знала. Це запало в душу і не забулося. Кілька років я намагалася відшукати його слід на землі. Безрезультатно. Я написала про В.Булаєнка вірш і прочитала його по московському радіо. Після передачі з села Сорокодуби надійшов лист матері поета. Згодом приїхала і вона сама. Привезла рукописи, які свято зберігала майже 14 років. Це виявились чернетки, пожовклі від часу, щільно списані олівцем і вицвілим чорнилом. Так вийшла книжка (видавництво «Молодь», 1958 р.)».

У 1974 році в цьому ж видавництві знову побачила світ друга збірка поета. В передмові поет В.Забаштанський відзначав, що вірші В.Булаєнка переважно короткі, по дві-три строфи й тугі, немов набой з рушниць.

Володимира Булаєнка посмертно прийнято до Спілки письменників України. Його навечно занесено в списки студентів філфаку Дніпропетровського університету. Ім'я поета викарбувано в Києві у республіканському Будинку літераторів на меморіальній дошці серед загиблих воїнів-письменників.

Ім'я поета-воїна носить центральна районна бібліотека у Красилові. На ній відкрито меморіальну дошку. В області встановлена премія імені Булаєнка за кращі твори для молоді.

А.В.СВАРИЧЕВСЬКИЙ,

лауреат обласної премії ім. Т.Г.Шевченка.

ЛІТЕРАТУРА

Твори

Вибране.-Хмельницький: Доля 1993.-61с.- (Поетична Хмельниччина: давнє і сучасне).

Поезії/Упоряд. та вступ.ст.В.О.Забаштанського.-К.:Молодь, 1974.-70 с.

Поезії (1941-1944).- К.: Молодь, 1958.-46 с.

Поки серце в нас живе...:Вірші, спогади, присвяти /Упоряд.М.Федунець.-К.:Молодь,1992.-112 с.; іл.

Вибрана лірика /Упоряд.М.Федунець.-Хмельницький:Ровесник,1998.-67 с.

Про В.Булаєнка

Володимир Булаєнко //Літератори Хмельниччини:Довід.обл.орг. Спілки письменників України.-Хмельницький,1997.-С.5.

Буяновська Г. Володимир Булаєнко //Південно-східна Волинь: наука, освіта, культура:Матеріали регіон.наук.-краєзн.конф.-Хмельницький-Шепетівка,1995.-С.55-56.

Сваричевський А. Строфи, немов набої //Подільської землі сини-Хмельницький,1993, С.15-17.

Сингаївський М. В одному імені-поет і воїн //Красилів.вісн.-1994.-17 серп.

Ющенко О.Я. Булаєнко Володимир Дмитрович //УЛЕ.В 5-ти т.-К.,1988.-Т.1.-С.246.

Меленчук К. Через нашу районну газету він виходив у поетичний світ//Красилів.вісн.-1998.-6 черв.

Співучий син Поділля //Красилів.вісн.-1994.-17 серп.

Твори, присвячені В.Булаєнку

Мачківський М. Сорокодуби: Кн.про воїна-поета В.Булаєнка, його предтеч, сучасників і спадкоємців.- Хмельницький:Поділля,1994.-252 с.

Повернення сина:Світлий пам'яті поета-воїна В.Булаєнка //Костів М. Стежинами ріднокраю.-Хмельницький, 1999.-С.28.

Коломієць М.Володимир Булаєнку:[Вірш]//Красилів.вісн.-1998.-6 черв.

Ванжула О. Душа поета :[Вірш]//Красилів.вісн.-1998.-6черв.

Красуцький М. На білому коні світання: Повість про Володимира Булаєнка //Ровесник.-1997.- 3,24 жовт.; 7,14,21,28 листоп.

20 ЧЕРВНЯ

160 РОКІВ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ФЕДОРА СТРАВИНСЬКОГО (1843-1902)

Серед видатних співаків, доля яких пов'язана з Поділлям відзначається Федір Гнатович Стравинський, якого російські критики назвали попередником Федора Шаляпіна на сцені Петербурзької Маріїнської опери.

За походженням Стравинський був українцем з роду Сулими. Хоча його предки, як і інші шляхетські роди додали до свого прізвища ще прізвище Стравинський, яке згодом стало основним. Батько Федора Стравинського був безмаєтним шляхтичем, мав освіту агронома, служив в поміщицьких маєтках.

Коли він служив в селі Новий Двір Мінської губернії, 20 червня 1843 року народився син Федір. Невдовзі батьки розійшлися. Дитинство хлопця минуло в бідності. Навчався в Мозирському дворянському училищі, в Ніжинській і Мозирській гімназіях. Добре малював. Але мав ще кращий голос, сильний бас.

Ще навчаючись в гімназії, почав грати в любительських виставах. В 1864 році в Мозирі виконав роль Миколи Бурмаки в українській опереті «Покійник Опанас» і роль Миколи в «Наталці-Полтавці».

В 1873 році він одружився на дочці поміщика Ганні Холодовській. Одна з її сестер Катерина жила в своєму маєтку Печеськи в 15 верстах від Проскурова. Це й призвело до того, що на протязі багатьох років Стравинські на літо приїздили відпочивати на Поділля.

В Петербурзі Федір Гнатович співав басові партії у всіх кращих операх Серова, Мусоргського, Чайковського, Римського-Корсакова.. З року в рік зростала його слава співака. Понад 500 разів він виступав в концертах. За словами відомого критика Стасова Стравинський став одним з найвизначніших художників театру. Та не тільки сцена була в колі його інтересів. Він постійно цікавився історією України, збирав книги і документи, пов'язані з українсь-

кою культурою. Захоплювався творчістю Тараса Шевченка, вірші якого любив читати напам'ять. В бібліотеці артиста були зібрані численні видання «Кобзаря» починаючи з 1844 року, включаючи празьке 1867 р. (заборонене в царській Росії). Він збирав портрети Кобзаря, ілюстрації до його творів, краєвиди України.

Крім того в бібліотеці Стравинського були твори Квітки Основ'яненка, Куліша, українські альманахи (серед них повний комплект «Основи»), книги з історії України, майже всі твори Яворницького, з якими він познайомився у Репіна, позуючи художнику для картини «Запорожці» (похмурий осавул). В 1887 році під час гастролів українського театру в Петербурзі зустрічався з Кропивницьким і Заньковецькою, всіма видатними композиторами і артистами, які тоді були в Петербурзі.

Видатна актриса Марія Савіна, уродженка Кам'янця-Подільського, поздоровляючи Стравинського з 25-річним ювілеєм сценічної діяльності, писала: «Ви видатний художник в своїй справі і даруєте насолоду людям, які цінять мистецтво». З цим ювілеєм поздоровляв митця і молодий Федір Шаляпін.

А сам Стравинський все життя продовжував малювати. Намалював автопортрети у всіх ролях, які грав в театрі. 26 червня 1890 року з палуби пароплаву «Олександр» намалював картину «Вид могили Тараса Шевченка над Дніпром, поблизу Канева». Він малював пейзажі, шаржі, ілюстрації до прочитаних книжок, малюнки для своїх дітей.

Багато він малював і в Печеськах. Влітку 1891 р. намалював портрет письменника і актора І. Горбунова, який гостював у нього. В липні того ж року двічі намалював портрет заможного селянина в Печеськах Сидора Сидоровича Шеляховського. А в 1892 році намалював останній варіант автопортрету в ролі Мефістофеля.

В один з приїздів в Печеськи Стравинські разом з дітьми відвідали ярмарок в Ярмолинцях. Цей ярмарок особливо вразив їхнього сина Ігоря (в майбутньому великого композитора-модерніста ХХ століття, який в 1911 році за цими враженнями написав балет «Петрушка».)

В останній приїзд в Печеськи в 1901 році безперервно лив дощ.

А на початку наступного року артиста не стало. Він лише трохи не дожив до того часу, коли почали записувати музичні твори на платівки. І його голос до нас не дійшов. Тому й згадували лише спогад Ігоря Стравинського про відвідування ярмарку в Ярмолинцях. А ось про його батька Федора Стравинського, який все життя був закоханий в Україну, не згадують. Це несправедливо.

Є. НАЗАРЕНКО,

краєзнавець.

ЛІТЕРАТУРА

Стравинский Ф. Статьи, письма, воспоминания.-Л.:Музыка,1972.-207 с.

Про Ф.Стравинського

Федор Стравинский // Стравинский И.Ф. Статьи. Воспоминания.-М.,1985.-С.304-330.

Стравинская К.Ю. О И. Ф. Стравинском и его близких.-М.:Музыка.-332 с.

Стравинські // Мистецтво України:Біограф.довід.-К.,1997.-С.566.

Назаренко Є. Федір Стравинський в Печеськах //Рад.Поділля.-1991.-7 листоп.

12 ЛИПНЯ

100 РОКІВ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ

П.А.ЛАВРОВА (1903-1973)

Павло Арсентійович Лавров народився 12 липня 1903 р. в с. Радівці Деражнянського району в селянській родині.

В 1926 році поступив на робітфак Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту, а потім продовжив навчання в Київському інституті народної освіти. В 1933 році закінчив історичний факультет Київського університету, де й працював до останніх днів життя.

В 1939 році захистив кандидатську, а в 1967 р. докторську дисертації. Автор праць з історії робітничого класу і селянства України. Працюючи завідуючим кафедрою історії України і деканом історичного факультету, виховав цілу плеяду науковців-істориків.

П.А.Лавров був членом редколегії «Радянської енциклопедії історії України» членом редколегії «Українського історичного журналу». Коли в 1964 р. в Хмельницькому було утворено історико-красназнавче товариство, то його почесним членом був обраний Павло Арсентійович.

Помер П.А.Лавров в червні 1973 р., кілька тижнів не доживши до свого 70-річчя.

ЛІТЕРАТУРА

про П.А.Лаврова

Лавров Павло Арсентійович // УРЕ.- 2-е вид.К.,1981.-Т.6.-С.44

Лавров Павло Арсентійович // Рад. енциклопедія історії України.- К., 1970.-Т.2.-С.543.

Лавров Павло Арсентійович // Учені вузів України.-К.,1968.-С.248.

Вчені Хмельниччини:(Бібліогр.покажч.).- Хмельницький,1988.-130 с.

Лавров П.А.-С.51-52.

Назаренко Є.Павло Лавров //Прибуз.зоря-1996.-13 черв.

21 ЛИПНЯ

90 РОКІВ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ

О.Н. МАК (1913 - 1998)

Ольга Нилівна Петрова (Мак - це приbrane прізвище) народилася 21 липня 1913 року в місті Кам'янці-Подільському , де закінчила третю семилітню школу (1929). Поступила вчитися в Харківський технікум іноземних мов. Там зустріла свою долю - кам'янчанина Вадима Олександровича Дорошенка (1905-1944).

На початку травня 1932 р. вони побралися і оселилися в столиці України. У 1933 році В. О. Дорошенка після аспірантури, після успішного захисту дисертації направляють у Ніжинський педінститут. Саме сюди на літературно-мовний факультет поступає вчитися Ольга Петрова - Дорошенко. Закінчує вуз 1938 р. й одразу ж стає дружиною «ворога народу» , бо чоловіка заарештували.

Вона переїжджає до Кривого Рогу, де в ізоляторі перебуває її чоловік. Зранку навчає дітей у школі, а після обіду - оббиває пороги прокуратури, доводить безневинність її чоловіка.

Під час війни виїжджає до Австрії, а зати м до Бразилії. Тільки 1970 року їй вдалося дістатися міста Торонто (Канада). За плечима був уже вагомий літературний багаж: роман-дилогія «Жаїра» (1957-1958), роман «Проти переконань» (1960), повісті «Бог вогню» (1956), «Чудасій» (1956), «Куди йшла стежка» (1961), «Руслом угору». Однак, найпершою «ластівкою» була книга спогадів «3 часів ежовщини» (Мюнхен 1954). Вона є автором дитячих творів «Призабуті казки» (1977), «Як Олег здобув Цар-город» (Торонто, 1989).

Наприкінці літа 1993 року Ольга Мак з дочкою Вікторією приїжджала до м. Кам'янця-Подільського, зустрічалась зі студентами педінституту, а також ровесницею - краєзнавцем Тамарою Сис-Бистрицькою. У 1994 році Ольга Петрова стала членом Спільки письменників України. Тоді ж київське видавництво «Глобус» благословило у світ повість «Каміння під косою» - про голодомор 1933 року.

Вона листувалася з подолянами, стежила за подіями в Україні, підбадьоруючи: «Матеріальна скрута - не біда. Найтяжчі є духовні пута.»

Померла О.Н.Мак (Петрова) 18 січня 1998 року в Торонто.

В.МАЦЬКО,

кандидат філологічних наук.

ЛІТЕРАТУРА

Каміння під косою.-К.:Глобус,1994.

Кафедра українських студій чи кафедра малоросіяинства //Сучасність.-1996.-№11.-С.135-143.

Про Ольгу Мак

Мак Ольга Нилівна //Мацько В.Білий цвіт на калині.- Хмельницький,2001.-С.58.

Мак Ольга Нилівна //Мацько В.Шевченко в серці моїм.-Хмельницький,1996.-С.26.

Кутинський М., Шишов І. Некрополь України // Дніпро .-2001.-№9-10.-С.138.

Сис-Бистрицька Т.Ольга Мак - берегиня і сіяч української писемності в Бразилії і Канаді //Фортеця.-1998.-18 груд.

Мацько В.А сонце підбивалося у небі:До 85-річчя з дня народження Ольги Мак //Поділ.вісті.- 1998.-21 лип.

Чередниченко Д.Брате, сестро,сину, доню...// Літ.Україна.-1996.-15 лют.

1 ВЕРЕСНЯ

100 РОКІВ ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ЗОШ №3

(НИНІ НВО №5)

Перше вересня 1903 року. Від цієї дати веде свій початок школа, що нині іменується НВО № 5, а на день відкриття називалася «Проскуровское двухклассное городское училище». Збудоване воно було силами і коштом Проскурівського міського відомства.

«Двухклассное городское училище» на час свого відкриття виявилось розташованим за межами міста, тому що місто кінчалось там, де зараз стоїть готель «Жовтневий» (вул.Проскурівська,77). Далі розпочиналось топке болото.

З 1903 по 1911 роки в школі було 3 групи і 2 класи. Навчання було платним. Учні міського двокласного училища платили на рік шість карбованців. Порівнюючи з реальним училищем, де платили в молодших класах 60 карбованців, а в старших - 80, ця плата була невеликою.

Навчання велось російською мовою. Серед керівництва і вчителів про українську мову ніхто ніколи не згадував. Однак між собою діти спілкувалися українською мовою. В школі викладались такі предмети: російська мова, де вивчалась граматики і елементарні відомості з літератури; як самостійний предмет було виділено чистописання; вчили природознавство, географію, історію Росії; з математичних предметів викладали арифметику і геометрію. Учням давали елементарні знання з малювання і креслення. Значна кількість годин відводилась на Закон Божий. Фізики, хімії, алгебри в школі не викладали. Німецька і французька мова викладалась факультативно. Найбільша кількість годин виділялась на російську мову і арифметику.

Перший випуск училища відбувся у 1904 році. Школу закінчило близько 30 учнів.

Випускникам вручалось свідоцтво про закінчення двохкласного міського училища і присвоювалось звання колезького асесора. Це був найнижчий чин у чотирнадцятиранговій цивільній службі, який давав право стати чиновником з однією зірочкою на петличах.

Щороку школу закінчувало 60-65 випускників обох статей.

У 1911 році в училищі був організований третій, а через рік четвертий класи, і воно стало чотирикласним. Школа стала називатися «Проскуровское четырехклассное городское Высшее начальное училище». Оскільки у центральному приміщенні школи стало тісно, перша і третя групи були відокремлені і працювали в іншому будинку на цій самій Олександрівській вулиці. Їх вчила А.К.Левченко.

У період 1913-1917 років в школі розгорнулася позакласна робота. Силами учнів готувались шкільні вечори на Новий рік, Різдво, царські дні. На вечорах учні ставили п'єси, декламували пісні і танці. В школі був досить чисельний, добре організований і навчений хор, яким керував вчитель співів.

Плата за навчання складала 10 крб. на рік.

Лютнева (1917 року) революція в Росії спочатку не викликала жодної реакції в колективі школи. Вчителі обминали цю тему і не допускали розмов про революцію. Відголоски Жовтневої революції в Петрограді швидко докотились до Проскурова. Учні, як і все населення, по-різному сприймали прихід нової влади. Уроки проводились в основному за старою програмою. В історії були вилучені розділи про царя і пояснювалось встановлення Радянської влади. Припинилось викладення Закону Божого. Усі предмети продовжувались викладатися російською мовою.

У вересні 1919 року в місто вступили денікінці, які школу ліквідували і в її приміщенні зробили госпіталь.

На початку 1920 року в Проскурові знов встановилась радянська влада. Школа відновила свою роботу.

В 1921 році вище початкове училище було перетворене в семирічну фабрично-заводську школу «Проскурівська Залізнична Трудова школа №56.» Вона була організована на базі Гречанської та Проскурівської залізничних чотирирічних шкіл. Був набраний новий педагогічний колектив. Першим завідуючим школою був Гайовий Климентій Гаврилович.

Під час війни в окупованому місті робляться спроби відновити навчання. У вересні 1941 р. розпочали навчальний рік 6 класів. Навчання проводилось лише восени протягом 1941-42 років.

У 1943 р. приміщення школи було зайняте окупаційною комісією по відправці населення на примусові роботи в Німеччину. Заняття припинилися.

У перший повоєнний навчальний рік школа офіційно стала називатись «Хмельницька середня школа №3».

В 1945 році відновилась практика роздільного навчання, школа стала чоловічою і була такою до 1954 року.

З 1955 року школа стала політехнічною.

У 1961 році школа переходить в будинок по вул. Кірова (нині Володимирська). Сталося це після того, як до школи №1, яка тут розташовувалась, було збудоване нове приміщення в районі міського парку.

Школі пощастило в тому, що протягом всіх повоєнних років її очолювали компетентні, розумні, вмілі керівники, для яких педагогіка була життєвим покликанням. Таким пам'ятають тодішні учні Мефодія Павловича Зіналя, який працював директором з 1954 по 1960 рік. В 1961-65 роках школу очолювала Алла Іванівна Гончар, яка запам'яталась учням пристрастю до туристично-краєзнавчої роботи.

Найдовше працювала директором Клавдія Максимівна Антонюк (1965-1984 роки). Її високий професіоналізм, спокійна врівноважена вдача сприяли створенню в школі здорової доброзичливої атмосфери, яка позитивно позначилась на ході навчально-виховного процесу.

З 1984 по 2001 рік директором школи працювала Ніна Григорівна Гуменюк. Ставши керівником колективу, вона почала реалізовувати свою концепцію етнопсихології та етнопедагогіки як основи відродження української нації та інших народів, що проживають на нашій землі. Вона націлювала колектив на розвиток в учнів чітких і сміливих поглядів виховання їх як свідомих і активних будівників української держави.

У школі почали діяти товариства і об'єднання, покликані розкривати справжню історію України, відроджувати національні традиції - «Просвіта», «Зарево». Відкрито етнографічний музей «Подільська оселя», оформлено зал «Україна - рідний край». Реалізуються програми «Великі українці», «Дух нації».

З 1999 року ЗОШ №3 стала НВО №5. Завдяки співпраці з міським товариством «Просвіта», НВО №5 взяло участь в освітній програмі, що зв'язала місто Хмельницький і поріднене місто у Швеції - Крамфос. Було започатковано співдружність обох гімназій. Передбачається обмін інформаціями, методичними матеріалами, а також обмін учнівськими групами.

З 2001 року НВО №5 очолює Мішанчук Світлана Дмитрівна. Заклад нового типу крокує в майбутнє. Славна історія школи не закінчиться, а буде примножена ще багатьма сторінками. Учні і вчителі працюють над тим, щоб відродилася Україна, наше рідне місто, життя людей стало достойнішим. Без школи цих великих завдань не здійснити, тож хай живе і працює рідна школа ще «многая і многая літа».

Л.С.ДЗЯТКЕВИЧ

вчитель-методист, викладач історії.

ЛІТЕРАТУРА

Дегтярова О. Школа №3 : рік народження- 1903//Проскурів.- 1998 .- 25 лют.-С.4-5.

Мішанчук С. Справи як аргумент //Укр.слово.-1995.- 7 груд..

Келлерман Г. У шкільному музеї // Рад.Поділля.- 1984.-28 берез.

Кабачинська С. Причетність до великих звершень.// Рад. Поділля.- 1982.-3 верес.

Коробко В. Найважчий іспит на зрілість // Корчагінець.- 1976.- 15 лип.

5 ВЕРЕСНЯ

90 РОКІВ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ТАМАРИ СИС

Народилася Тамара Андріївна Сис 5 вересня 1913 року в Кам'янці-Подільському в простій працюючій сім'ї. Батько Андрій Бистрицький, утримуючи сім'ю, шоферував, не цурався будь-якої іншої роботи. Невтомною трудівницею була і мати Фросина, родом з приміського села Татариська. Сім'я мешкала на Підзамчі - західній околиці міста, що примикає до старовинної фортеці. Дівчинка, чи то пасучи корову, чи у вільний час, бігала на вали фортеці, прагнула пізнати тайну високих мурів і загадкових веж. Уже тоді вона зацікавилася народними піснями, казками, легендами, переказами, захоплювалася піснями і легендами про Кармалюка. А ще позитивно вплинули на інтелектуальний розвиток дівчинки прогресивна сім'я священника К. Ватича (жила по сусідству) і поета В. Свідзинського. Тамара Сис активно збирала фольклорні твори, навчаючись у Третій трудовій школі, художньо-промисловій школі, Кам'янець-Подільському педінституті, працюючи у школах Житомира і в місті над Смотричем. А з 1939 року назавжди пов'язала своє життя з Кам'янець-Подільським історико-краєзнавчим музеєм, у якому працювала до виходу на пенсію.

У час перебування на Всесоюзних курсах з музейної справи у Москві її застала війна. Так наша землячка опинилася з чоловіком в евакуації у далекій Киргизії (м. Ош). Тут Тамара Сис працювала у школі, очолювала комісію з прийому евакуйованих дітей, брала участь у концертах для поранених у шпиталях, була донором. За цю діяльність нагороджена медаллю «За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні».

6 листопада 1943 року, в день визволення від окупантів Києва, Тамара Сис написала до уряду України лист з проханням направити її на рідну землю, і у липні 1944 року у Києві одержала призначення у рідний Кам'янецький музей. Разом з іншими пра-

цівниками по шматочку збирала серед руїн колишні експонати і відновлювала їх. Згодом музей поповнився цікавими фольклорними матеріалами. Досить плідними були пошуки про історичне минуле рідного міста та Поділля. Музей Тамара Андріївна по праву вважає «академією свого життя».

Вийшовши 1970 року на пенсію, Тамара Сис активно працювала екскурсоводом бюро подорожей. Десятки літ водила захоплюючі екскурсії. Природний талант, багатющі знання, барвіста подільська народна мова, оригінальний гумор, добра пам'ять, невичерпна фантазія - все це заворожувало туристів різних категорій.

Тривалою і міцною була дружба подолянки з письменниками Володимиром Беляєвим, Микитою Годованцем, Наталею Кашук, Ольгою Мак, Михайлиною Коцюбинською. Поетеса Н.Кашук, яка під час навчання в школі займалася у краєзнавчому гуртку, яким тоді керувала Т.А.Сис, присвятила нашій славній землячці ряд своїх поезій і нарисів.

Почуте, побачене, записане, знайдене в архівах Т.А.Сис постійно популяризує в періодичній пресі (перша її публікація з'явилась 1937 року у місцевій газеті «Червоний кордон»): міській, обласній, республіканській («Народна творчість та етнографія», «Вітчизна», «Україна» тощо.)

Побачили світ її книги «Перлини Кам'янецьчини» (1992), «Перлини Товтрів-Медоборів» у 2-х кн. (1994, 2000 рр.)

Подвижницька і благородна праця Т.А.Сис відзначена орденом «Знак Пошани», знаком Міністерства культури СРСР «За відмінну роботу», грамотами АН СРСР та ін.

А.СВАРИЧЕВСЬКИЙ,

член Національної Спілки журналістів України.

ЛІТЕРАТУРА

Перлини Кам'янецьчини.- Хотин, 1992.-45 с.

Перлини Товтрів-Медоборів. Кн.1.- Кам'янець на Поділлі, 1994.- 84 с.

Перлини Товтрів-Медоборів. Кн.2: Збруч хлюпочеться - Кам'янець-Подільський:ПП «ХВМ», 2000.-84 с.

Про Т.А.Сис - Бистрицьку

Баженов Л.В. Поділля в працях дослідників і краєзнавців XIX-XX ст.- Кам'янець-Подільський,1993.-479 с.

Сис Т.А.-С.348-349.

Печенюк Л.В., Печенюк М.А. Подільська берегиня творчих скарбів народу //Матеріали ІХ-ої Поділ.іст.- краєзн.конф.-Кам'янець-Подільський,1995.-С.473-474.

Гавришук А. Жива енциклопедія краєзнавства : (До 85-річчя від дня народження Тамари Сис) //Краєзнавство.-1999.-№ 1-4.-С.118-121.

Печенюк М., Печенюк Л. Щаслива тим, що чесно вік живе // Поділ. вісті.-2001.-19 жовт.

Гавришук А. Подвижниця краєзнавства // Поділ.вісті.-1998.-3 верес.

Костевич І. «Наша бабця Томашка» // Поділ. вісті.-1993.-21 верес.

ВЕРЕСЕНЬ

355 РОКІВ ПИЛЯВЕЦЬКОЇ БИТВИ

В історію національно-визвольної війни українського народу середини ХУІІ століття яскравою сторінкою увійшла битва під Пилявою , в якій Б.Хмельницький отримав блискучу перемогу над польською армією.

Битва відбулася в середині вересня 1648 року. До цієї битви Б.Хмельницький зазделегідь і дуже ретельно готувався. Зосередження і розташування головних сил української армії прикривалися розставленими Богданом Хмельницьким авангардними групами козацьких військ, очолених полковниками Максимом Кривоносом, Ганжою і Гирею.

Українська армія значно поступалася перед поляками якістю озброєння і кількістю кінноти, однак переважала добірною піхотою і бойовим духом. Організацією, командним складом вона незмірно підносила над шляхетською армією.

Козацький гетьман розташував своє військо у зручній для бою місцевості, далеко від річки, на рівнині. Табір свій він укріпив б'ярдами возів і земляними валами.

Зранку 11 вересня польська армія підійшла до лівого берега р.Пиляви навпроти табору Б.Хмельницького.

Не встигли навіть розташуватися табором, як воєвода Тишкевич самовільно, без дозволу командування напав на козацький загін, який охороняв греблю і вибив їх із шанців. Але через півгодини козаки значним підрозділом атакували греблю і повернули її собі. Однак, після декількох атак поляки захопили греблю і створили плацдарм на правому березі річки.

13 вересня козацька армія з татарськими військами , які прибули напередодні, розпочала наступ відповідно до розробленого Б.Хмельницьким плану. Не витримавши натиску , польські корогви почали безладно відступати через греблю на лівий берег . Козацька артилерія відкрила по них вогонь. Польські воєначальники посилали на греблю щораз нові частини, але ті під вогнем відко-

чувалися назад. Козаки оволоділи греблею і перейшли на лівий берег. Татарська кіннота вийшла на фланги і в тили противника. Дезорганізація в польському війську досягла крайньої межі. Накази командуючих не мали ніякої сили. Паніка охопила польські війська. Почалася нестримна панічна втеча. Першими потай від війська втекли головнокомандуючі, за ними - комісари і начальники корогв. Помітивши втечу командирів, кинулася тікати кіннота. За словами польського історика і поета другої половини XVII ст. Самуеля Твардовського «важко описати ганьбу цієї ночі, коли тисячі знетямлених від страху людей кидали зброю, хапалися за коней і намагалися якнайшвидше залишити небезпечне місце не дбаючи про своїх поранених і хворих товаришів.»

Здобута блискуча перемога, по-перше, засвідчила величезний талант Б.Хмельницького як стратега й гнучкого тактика, по-друге, продемонструвала високі бойові якості української кінноти і, по-третє, вона відкривала шлях для наступу українського війська до західних рубежів етнічноукраїнських земель з метою їх визволення з-під польського панування й воз'єднання в межах національної держави.

ЛІТЕРАТУРА

Антонович В. Коротка історія козаччини.-К.:»Україна», 1991.-158 с.
Пилява - С.73-82.

Шевальє П.Історія війни козаків проти Польщі /Пер.з франц. вид.1663 р.-К.,1993.-220 с.

Пилявці - С.10,14,88,106.

Пилявецька битва 1648 року в історії України :Матеріали всеукр. наук.-практ.конф., присвяченої 400-річчю від дня народження Б.Хмельницького.-Стара Синява, 1995.-184 с.

Битва під Пилявцями 1648 року // Мицик Ю., Степанков В. Споло-
хи козацької звитяги: Нариси.- Дніпропетровськ, 1991.- С.65-148.

Дзюбан О. Поділля у визвольній війні українського народу під
проводом Б.Хмельницького // Духовні витоки Поділля: творці
історії краю : Матеріали міжнар. наук.-практ.конф.-Хмельницький,
1994.- С.80-82.

Бій під Пилявцями // Тис-Крохмалюк Ю.Бої Хмельницько-
го: Військ.-іст. студія.- Мюнхен, 1954.- С.83-105.

Степанков В. Битва під Пилявцями 1648 року // Військо України.-
1996.- №9-12.- С.42-47.

Пилявецька битва // УРЕ.-2-е вид.-К., 1982.-Т.8. -С.314.

Історія міст і сіл Української РСР: Хмельниц.обл.-К.: УРЕ, 1971.-706 с.

Пилявецька битва - С.516-517.

11 ЖОВТНЯ

55 РОКІВ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ

ІВАНА ІОВА

Іван Павлович Іов народився 11 жовтня 1948 року в селі Кам'янка Апостолівського району Дніпропетровської області. Хлопчикові виповнилося лише півтора року, коли помер батько-фронтовик, що працював інженером-механіком в МТС. Іван був у родині сьомим. Після закінчення четвертого класу його виховувала вже старша сестра, що мешкала у Станіславі. Тож Іван чотири роки тут навчався спочатку в другій, а потім у п'ятій школах. Атестат про середню освіту одержав у рідній Кам'янській середній школі, яку закінчив ще один член Спілки письменників України Михайло Чхан. Це він посприяв, щоб десятикласник Іван Іов потрапив на республіканський семінар поетів-початківців у Києві. Іванові запам'яталася на все життя зустріч з Павлом Тичиною. Перший вірш І.Іова був надрукований у 1966 році в журналі «Піонерія».

Після закінчення одинадцятирічки деякий час працював токарем на заводі. Під час служби в армії Іван відвідував літературну студію при Ужгородському університеті. Після звільнення в запас Іван Іов працював кореспондентом Івано-Франківської обласної молодіжної газети, асистентом оператора Івано-Франківського кінокорпункту «Укркінохроніка». А далі - навчання у Кам'янець-Подільському педінституті на філологічному факультеті. Тоді у місті над Смотричем жив і працював Микита Годованець, який благословив добірку молодого поета в журналі «Україна».

Закінчивши у 1974 р. педінститут, Іов працював у редакціях районних газет Хмельниччини (Городок, Ярмолинці), Київщини (Бориспіль), редагував щомісячний вісник «Позиція» в обласному центрі, викладав українську мову і літературу в школі. З 1989 р. проживав у Хмельницькому.

Перша збірка поезій «Стяг золотої ниви» побачила світ 1983 року у видавництві «Молодь». У передмові до неї «Слова життєвий нурт» Іван Драч писав про автора: «Вірші його густі, спресовані, мука до них мелена на жорнах повоєнного дитинства». За цю

збірку І.Іова було прийнято до Спілки письменників України (1987).

Далі з'являються збірки: «Світло рідної хати»(1989), «Книга перша» (1991), «Рукопис» (1995), «Чернетка» (1996), «Каліграфія»(1997).

В Україні з'явилася ціла школа поетів-авангардистів, майстрів нестандартних форм поезії, дослідників слова. . Серед них Іван Іов, який видав оригінальну за формою і змістом збірку «Періодична система слів» (Хмельницький, «Доля», 1977), визнану провідними літературознавцями в журналі «Слово і час» кращою поетичною книгою року. Академік Микола Жулинський відзначає: «Коли я «забрів» у цю гушавину епітетів, інвектив, категоричних заперечень, неохопних присвят, то відчув, що потрапив у поетичний світ оригінального майстра. І справді мене захопила «жага непрочитаних текстів».

Книгу «Періодична система слів» автор представляв на міжнародній конференції з візуальної поезії в знаменитому Альбертському університеті (Едмонтон, Канада).

У цьому ж 1997 році І.Іов видає новий твір - книжечку «Каліграфія». А далі - побачили світ збірки «Невибране», «Великдень долі» (обидві-1998 р.), «Словопис» (2000), «Мене Вам дав господь», «Віск іксів», «Вічністю живемо» (Німеччина) - всі 2001 р.,» Любіть мене врожаєм і землею» (посмертно-2002). Іван Іов - лауреат Хмельницьких обласних премій ім.В.Булаєнка та Я.Гальчевського, міської - Б.Хмельницького.

Поет отримав визнання далеко за межами України. Міжнародний інститут біографії в 2002 р. визнав Івана Іова людиною року і нагородив золотою медаллю за розвиток літератури і дипломом «Людина року 2000 у США». У 2001 році його нагороджено американською Золотою медаллю Честі (посмертно). Іван Іов передчасно пішов з життя 4 лютого 2001 року і похований у Хмельницькому.

А.СВАРИЧЕВСЬКИЙ,

член Національної Спілки журналістів України.

ЛІТЕРАТУРА

Твори

- Каліграфія : Тексти, традиція.-Сімферополь:Доля,1997.-88 с.
Чернетка: Тексти.-Хмельницький: Доля, 1996.-240 с.
Словопис :Супертворотексти - традиція.-Хмельницький:Поділля,2000.-103 с.
Рукопис:Тексти.-Хмельницький:Поділля,1995.-144 с.
Періодична система слів:Вірші-перевертні.-Хмельницький:Доля, 1997.-127 с.
Невибране:Творотексти.-Хмельницький:НВП «Евріка»ТОВ,1998.-64 с.-(Поетична Хмельниччина:давнє і сучасне).
Мене вам дав Господь:Поезії.-Хмельницький:НВП «Евріка»ТОВ,2001.-44 с.
Великдень долі:Творотексти-традиція.-Сімферополь:Доля,1998.-96 с.
Світло рідної хати:Поезії.-Львів:Каменярь,1989.-95 с.
Балада про трикрапки //Сто поезій ста поетів /Упоряд.М.Федунець.-Хмельницький,1992.-С.101.
На цих обелісках нема орденів; Тут проливалась кров: [Вірші]//При світлі вічного вогню/Упоряд.:В.Касакович,В.Олійник.-Хмельницький,1999.-С.22-23.
Десертна вірша;Колодязь слів;Острів життя; Манекенниця //Березіль.-2001.-№3-4.-С.18-21.

Про І.Іова

- Зорі в чорнильниці //Сваричевський А.Проскурів літературний: від давнини до сучасності.- Хмельницький, 1998.-С.147-150.
Іван Іов //Літератори Хмельниччини:Довід. обл.орг. Спілки письменників України.-Хмельницький,1997.-С.15.
Іов Іван Петрович //Мацько В.Літературне Поділля.-Хмельницький,1991.-С.30.
Кульбовський М.Візуальна поезія Івана Іова //Проскурів.-2002.-18 січ.-С.12.
Науменко І. Іван Іов //Березіль.-2001.-№3-4.-С.17-18.
Жулинський М. Слово про Іова //Літ.Україна.-2001.-8 берез.-С.7.
Теленько Б. Пам'яті Івана Іова //Проскурів.-2001.-9 лют.-С.3.
Чернега М. Подільський штрих до біографії планети : Фундатор

«зорової поезії» поповнив елітне товариство //Україна молода.- 2000.-12 жовт.-С.11.

Мачківський М. У вузлику саява, у збаночку слова...//Ровесник.- 1998.-9 жовт.-(Івану Іову - 50).

Мацько В. Оновлювач рідного слова // Поділля.-1998.-9 жовт.

Чаклун слова:Подоляни вшановують пам'ять видатного поета Івана Іова //Освіта України.-2002.-8 лют.-С.3.

17 ЖОВТНЯ

105 РОКІВ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ М.М.ПИЛИНСЬКОЇ (1898-1976)

Павло Тичина назвав Марію Михайлівну Пилинську «знавцем нашої мови, глибоко-джерельної, до дна невичерпної». І це була заслужена оцінка.

Народилася Марія Пилинська в місті Кам'янці-Подільському 17 жовтня 1898 року в сім'ї різьбяр по дереву. Дівчинка мала веселу вдачу і велику жадобу до знань. У дев'ять років вона перечитала чимало творів класиків, які були в домашній бібліотеці батька. Тому навчання в трирічній початковій школі не вельми її цікавило. А ось двокласне міське училище вона відвідувала охоче. Єдине в місті, воно було укомплектоване здібними педагогами.

Закінчивши на «відмінно» цей заклад, Маруся поїхала вчитися до Київської жіночої учительської семінарії імені Ушинського. Був 1914 рік, невдовзі почалася війна. Учительська семінарія евакуювалась до Великих Лук. Закінчила її дівчина 1917 року і почала вчителювати в народній школі в селі Калинівці на Поділлі (тепер Вінницька область).

Пізніше Марія Пилинська повертається до Кам'янця-Подільського, щоб бути разом з батьками. Вона почала викладати співи в школах. Маючи неабиякі диригентські здібності, організувала в місті дитячий хор, з яким успішно виступала в Пушкінському домі.

Пізніше Марія завідує дитячим будинком в Кам'янці-Подільському. В ті роки в місцевому Інституті народної освіти учився молодий поет Іван Дніпровський (Шевченко). У 1922 році І.Дніпровський закінчив інститут і поїхав до Харкова. Марія стала його дружиною.

У Харкові Марія працює в РАТАУ перекладачкою з російської на українську мову. Вона всією душею поринула в перекладацьку роботу. З цього приводу І. Дніпровський в одному з листів писав до неї: «Працюй над мовою, не покладаючи рук. Поки що в

цьому твоя найбільша сила. А твоя мова дуже гарна. Твої мислі мене зайвий раз переконують, що з тебе можна виробити неабиякого художника слова. Ти не знаєш, до чого мальовниче твоє слово. Твоє слово живе, дійове».

1928 року М.Пилинська, залишивши роботу в РАТАУ, цілком присвятила себе художньо-перекладацькій роботі. Цьому сприяло й літературне оточення. Дніпровські приятелювали з Миколою Кулішем. Часто бував у них і Остап Вишня зі своєю дружиною - артисткою Варварою Маслюченко. Прихильно ставився до них Петро Панч.

Їй належить переклад романів Д.Фурманова «Бунт», що вийшов друком двома виданнями (в 1928 і 1929 роках), «Дванадцять стільців» І.Ільфа та Є.Петрова (1934 р.). Переклала вона окремі твори О.Серафимовича та інших авторів.

Настав 1941 рік. Страшний період життя під час фашистської окупації. М.Пилинська не евакуювалась, бо не могла залишити старих хворих батьків. Виявом її справжньої мужності було те, що під час фашистської сваволі зберегла не тільки вартісний для українського народу багатий архів Івана Дніпровського, автографи Павла Тичини, Миколи Куліша та багатьох інших письменників, а й усі радянські книжки багатой сімейної бібліотеки.

По визволенні Харкова Марія Михайлівна працює літредактором газети «Соціалістична Харківщина». А вдома перекладає роман Бориса Горбатова «Нездоланні», що потім був виданий тричі (уперше 1945 року). У 1946 році її прийнято у Спілку письменників.

У 1956-65 роках Марія Михайлівна - редактор мови, відповідальний секретар журналу «Прапор». Досвідчені письменники радилися з нею щодо стилістики творів, у неї вчилися газетярі і радіожурналісти. За довгорічну роботу в радянській пресі Марія Пилинська була нагороджена Почесною грамотою Президії Верховної Ради УРСР.

Чимало років вона віддала складанню російсько-українського фразеологічного словника, видрукованого в журналі «Прапор» у 1959-1971 роках.

З подільської землі починалась у неї любов до слова, яка стала справою її життя. В її руках залишалося перо до останньої хвилини.

Тихо і непомітно 16 грудня 1976 р. відійшла Марія Пилинська у потойбічний світ.

А.СВАРИЧЕВСЬКИЙ,
красзнавець.

ЛІТЕРАТУРА

про М.М.Пилинську

Сваричевський А. На чатах рідної мови //Подільської землі сини.-Хмельницький:Поділля,1993.-С.90-93.

Пилинська Марія Михайлівна // Мацько В. Літературне Поділля.-Хмельницький,1991.-С.55.

Марія Пилинська // Письменники Радян.України: Бібліогр. довід.-К.,1966.-С.523.

Скорський М. Від Дністра до Горині: Літ. - мистец. карта Поділля // Жовтень.-1971.-№7.

Пилинська М.М.-С.133.

Мацько В. Теплий слід на зболеній землі// Майбуття.-1998.-№7.- (До 100-річчя від дня народження Марії Пилинської).

18 ЖОВТНЯ 65 РОКІВ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ЄВГЕНА НАЗАРЕНКА

Народився Євген Данилович Назаренко 18 жовтня 1938 року в селі Будилка Лебединського району Харківської (нині Сумської) області в родині вчителів. Батько працював директором школи, а в 1941 році пішов на фронт, залишившись служити офіцером і по війні. У 1952 році його перевели у Проскурівське танкове училище. Незабаром сюди переїхала і сім'я. Так, 14-річний Євген опинився у місті над Бугом. Навчався у школі №3. Десь уже у восьмому класі зацікавився історією нашого краю. Не другорядну роль у цьому зіграли шкільні екскурсії у Кам'янець-Подільську фортецю, старовинний Меджибіж з його замком, на поле Пилявецької битви. Напевно, у значній мірі це і визначило його вибір професії. І Євген вступає на історичний факультет Чернівецького університету, який закінчує 1962 року.

Працює у Хмельницькому вчителем історії школи №8, викладачем у технікумі торгівлі, технічному училищі №8, згодом - членом редколегії книги «Реабілітовані історією».

У перші роки роботи на освітянській ниві почав збирати матеріали з історії Поділля і Волині до програмних тем. А далі молодого вчителя зацікавили видатні постаті, яких дала подільська земля. Знахідки використовував на уроках і лекціях. Це робило виступи педагога цікавими, багатшими за змістом, прищеплювали у молоді любов до рідного краю.

Своїми здобутками Євген Данилович почав ділитися з колегами- учителями міста і області. Вони його підтримали, і це заохотило його до публікацій статей і повідомлень у пресі, зокрема, у рубриці «Орбіта краєзнавця», яка в 60-80-ті роки постійно велася на сторінках «Радянського Поділля». Щоб поставити цю справу на наукову основу, Назаренко починає копітку працю в архівах. Під час роботи в редколегії книги «Реабілітовані історією» виявив слідчі справи незаконно репресованих історика Юхима Сіцінського, композитора Михайла Косака, письменника Тодосія Осьмач-

ки. Наслідком вивчення цих документів з'явилися вагомі статті у журналі «Дивокрай», газеті «Літературна Україна», книзі «Великий терор на Поділлі.»

Нині він автор багаточисленних статей в періодичній пресі. Окремим виданням вийшла брошура Є.Назаренка «Полковник Гоголь» (1995 р.) - про предка письменника М.Гоголя, козацького ватажка.

З 1982 року невтомний краєзнавець систематично бере участь у Подільських краєзнавчих конференціях: у Кам'янці-Подільському, Шепетівці, Полонному, Ізяславі, Городку, Лісоводах, Старій Синяві, Старокостянтиніві та ін.

Він учасник геральдичних конференцій у Львові і Москві, міжнародного круглого столу «Історія релігій в Україні», наукових форумів у Луцьку і Кременці, Житомирі і Новограді-Волинському, Харкові і Черкасах.

У 1991-96 роках Назаренко обирався головою Хмельницької міської організації краєзнавців, надавав значну допомогу в організації міського краєзнавчого музею.

За краєзнавчо-дослідницьку роботу Євген Назаренко удостоєний міської премії імені Богдана Хмельницького, обласної - імені Юхима Сіцінського.

А.СВАРИЧЕВСЬКИЙ,
краєзнавець.

ЛІТЕРАТУРА

Подільський полковник Остап Гоголь.-Хмельницький,1995.-14 с.
Козацькі території в межах Хмельницької області // Поділля і Південно-Східна Волинь в роки визв. війни укр. народу середини ХУІІст. : Матеріали Всеукр.іст.-краєзн. конф.19 верес.1998 р.-Стара Синява,1998.-С.114-117.

Господарська діяльність подолян в ХУІ ст. //Хмельниччина :роки становлення та поступу (1937-1997) :Матеріали Всеукр.наук.іст.-краєзн.конф.-Хмельницький,1997.-С.238-210.

Про датування відвідання Т.Шевченком Кам'янця-Подільського //Шевченко і Поділля:36.наук.праць за матеріалами другої Всеукр.наук.конф.20-21 трав.1999 р.-Кам'янець-Подільський,1999.-С.226-229.

Славетні з Проскурова //Культура Поділля :історія і сучасність:-
Матеріали другої наук.-практ.конф.,присвяченої 500-річчю
м.Хмельницького.-Хмельницький,1993.-С.48-50.

«Волинки» 1930 року //Велика Волинь:минуле й сучасне:(Матеріа-
ли міжнар.наук.-краєзн. конф.,жовт.1994 р.).-Хмельницький-Ізяс-
лав-Шепетівка,1994.-С.161-164.

Згадки про Поділля в книзі Володимира Січинського «Чужинці про
Україну»//Поділля і Волинь у контексті історії укр.нац.відроджен-
ня:Наук.зб.-Хмельницький,1995.-С.327-328.

«Просвіта» на Поділлі в 1917-1919 рр. //Проблеми духовного і на-
ціонального відродження на Поділлі:Матеріали Всеукр.наук.-краєзн.
конф.9-10 листоп.1995р.-Хмельницький,1995.-С.27-29.

Перше відвідування Поділля Грушевським //Проскурів.-1996.-14
груд.

Польські повстанці на Волині і Поділлі //Поділ вісті.-1996.-13 січ.

Історія міста [Проскурова]:Хроніка //Проскурів.-1997.-26 верес.

Родовід Подільської книги // Поділля.-1998.-21 серп.

Й 400 літ тому : [Сюрпризи погоди на Поділлі]//Поділ.вісті.-2001.-
12 лип.

Наш козак: До 80-річчя від дня народження Сергія Козака //Про-
скурів.-2001.- 30 берез.

Фольклорист Теофіл Букар // Проскурів.-2002.-19 лип.

Про Є.Д. Назаренка.

Мельник В.О.Хмельничани - лауреати премії ім. Богдана Хмель-
ницького //Поділля і Південно-Східна Волинь в роки визвольної
війни укр.народу середини ХУІІ ст.: Матеріали Всеукр.іст.-краєзн.
наук.-практ.конф.19 верес.1993 р.-Стара Синява,1993.-С.149-150.
Із змісту:Назаренко Є.Д.- лауреат премії ім. Б.Хмельницького в
галузі іст.досліджень в 1995 р.

Лауреатів премій названо. Вітаємо!!!//Поділ.вісті.-1998.-11 верес.

Із змісту:Премія ім.Ю.Січинського присуджена Є.Д.Назаренку.

Сваричевський А. Щедрий ужинок краєзнавця //Поділ.вісті.-1998.-
20 жовт.

Сваричевський А. Осінній сад краєзнавця:Євгену Назаренку-60 //
Літ.громада.-1998.-№4-5.

Дячук Н.Планета в 20 тисяч кілометрів // Ділове Поділля.-1993.-№5.

4 ЛИСТОПАДА

50 РОКІВ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ Н.М.ШМУРИКОВОЇ-ГАВРИЛЮК

В роки Незалежності України на поетичному видноколі Поділля яскраво зазоріло ім'я Ніни Шмурикової. З-під її щедрої руки, мов з чарівного рукава казкової феї, посипались поетичні збірки: «Белоснежные птицы» (1999 р.), «Пензлі дощу» (1999 р.), «Легенда про Синь-камінь» (1999 р.), «На грані століть і тисячоліть» (2001 р.). У своїй громадянській та жіночій інтимній ліриці, в пейзажних поетичних замальовках слово Ніни Шмурикової м'яке, некрикливе. Тихе, мов зоряна ніч, ясно-озоре, наче лагідний ранок:

Падають зорі, прощаються...

Люди ж, як бачать таке,

Щастя собі сподіваються!..

«Легенда про Синь-камінь»

Мова її вірша високополітна, витончена, емоційно пружна, переливається філігранністю ритміки. Недарма ж подільські композитори створили цілий ряд пісень на тексти Шмурикової.

Але найяскравіший спалах її таланту зазорів у творах для дітей «Хитрий зайчик» (1998), «Познайомся з кольорами» (2000), «Де ти, Ясочко, бувала?», в казках-поемах «Легенда про Добраду» (2000), «Цариця - пустельниця» (2002), «Мисливець Сивоок» (2002). Саме в них буйним цвітом замайорів її талант казкарки, виплеснулась дивовижними міфологічними образами розбурхана ще в дитинстві батьками-педагогами, дідусем та бабусею творча фантазія, що базується на древньослов'янських народних казках та легендах.

Ніна Миколаївна за Божим покликанням та професією педагог з 27-річним стажем (ЗОШ №24, НВО №28) в дитячій поезії виявила себе тонким знавцем дитячої психології. Твори для дітей Н.Шмурикової-Гаврилук сповнені материнською теплотою, свіжим образним мисленням й прозорістю сюжетної канви.

Оригінальність художньо-образного мислення Н.Шмурикової розкрилась у власних ілюстраціях своїх книжок «Хитрий зай-

чик», «Белоснежные птицы», «Легенда про Синь-камінь», «Пензлі дощу». Хоча її книжки ілюстрували Олена Скорупська, Світлана Якубовська та Олена Бабенко.

І дай же, Боже, нашій ювілярці, що «вміє за мрією серця йти», згодом врівень з класиками стать і «зорю нову дістать!» з «Пензлів дощу».

М.КУЛЬБОВСЬКИЙ.

ЛІТЕРАТУРА

На грані століть і тисячоліть: Поезії.-Хмельницький:НВП«Евріка» ТОВ,2001.-51с.

Пензлі дощу.-Хмельницький: КС «Автограф»,1999.-35 с.

Синь-камінь.-Хмельницький, 1998.-32 с.

Легенда про Синь-камінь: Поезії.-Хмельницький: НВП «Евріка» ТОВ,1999.-35 с.

Де ти Ясочко була.-Хмельницький, 2001.-17 с.

Легенда про Добраду.-Хмельницький,2000.-12 с.

про Н.М.Шмурикову

Кульбовський М. Мозаїка творчої долі //Проскурів.-2002.-21 черв.- С.14.

Назаренко Є. Менестрель Ніни Шмурикової // Проскурів.-2002.-8 лют.-С.14.

Храпач Г. Поетичні пензлі //Проскурів.-2001.-23 лют.-С.15.

Сваричевський А.Райдуга Ніни Шмурикової //Проскурів.- 2000.- 20 жовт.-С.12.

10 ЛИСТОПАДА

100 РОКІВ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ

Т.Г.МАСЕНКА (1903-1970)

Т.Г. Масенко народився в селі Глодоси Новоукраїнського району Кіровоградської області. Навчався спочатку в гімназії, потім в учительській семінарії, яку не встиг закінчити, бо була ліквідована. Вже 20-літнім з'явився в 1923 році в Кам'янці-Подільському, де вступив на робітфак сільськогосподарського інституту для завершення середньої освіти. На робітфаци випускав стінну газету, написав «Марш робітфаківця», який був покладений на музику і став популярним. Тоді ж вперше надрукував свої вірші, писав дописи в харківські і вінницькі газети. Коли в травні 1924 року в місті над Смотричем почала виходити газета «Червоний кордон» (попередниця «Подільських вістей»), то редактор, письменник Сава Божко запросив Тереня Масенка стати відповідальним секретарем редакції. Продовжуючи навчання на робітфаци, він став успішно працювати в редакції. Успішно закінчивши курси журналістики в Харкові, отримав призначення на роботу редактором юнацького відділу Державного видавництва України в Харкові, тодішній столиці України. Нові збірки, нові поеми він писав щороку.

Після Великої Вітчизняної війни поет переїхав до Києва. Видав багато збірок поезій, написав великий роман в віршах «Степ». Схвальні відгуки мала збірка «Чебрець» 1965 року, книга нарисів «Під небом гуцульщини». Але найбільшої слави зажив Терентій Германович Масенко як поет-пісняр. Його «Пісня про Дніпро», «Вечірня пісня», «Моя любов», «Київські каштани» (остання дала назву і його поетичній збірці), були популярними, часто виконувались по радіо і телебаченню.

Влітку 1970 року видав «Роман пам'яті» (спогади, в яких розповів про своє навчання в місті над Смотричем, про спілкування в місті з С.Божком, Н.Забілою і іншими людьми). На його «Роман пам'яті» майже не було відгуків в пресі. Можливо тому, що його вихід майже співпав з смертю автора, яка настала 6 серпня 1970 року.

Є. НАЗАРЕНКО,

красзнавець.

ЛІТЕРАТУРА

Роман пам'яті .-К.,1970.-379 с.

Поезії.-К.,1983.-302 с.

Мої робітфаківські роки // Кам'янець-Подільський.-1956.-№1.-С.7-8.

Він переміг могутністю добра:[Вірш]// Рад. Поділля.-1960.-20 квіт.

Зоряне побратимство: [Вірш]//Рад.Поділля.-1962.-14 серп.

Про Т.Г.Масенка

Масенко Терень //Письменники Рад.України : Біобібліогр.довід.-К., 1970 .-С.278.

Масенко Терентій Германович// Мацько В.Літературне Поділля.-Хмельницький, 1996.-С.46.

Скорський М. Від Дністра до Горині: Літ .-мистец. карта Поділля //Жовтень.-1971.-№9.

Масенко Т.Г.- С.125.

ЗМІСТ

<i>Передмова</i>	3
<i>Хронологічний перелік знаменних і пам'ятних дат</i>	
<i>Хмельниччини на 2003 рік</i>	4
<i>55 років від дня народження М.І.Мазура</i>	23
<i>50 років від дня народження П.І.Маліша</i>	25
<i>Отаман Яків Орел-Гальчевський</i> <i>(до 60 річчя від дня загибелі)</i>	27
<i>100 років з дня народження</i> <i>О.І.Кисельова (1903-1967)</i>	29
<i>100 років від дня народження</i> <i>Гео Шкурупія (1903-1937)</i>	31
<i>65 років від дня народження</i> <i>Олександри Ванжули</i>	33
<i>85 років від дня народження В.Д.Булаєнки</i>	35
<i>160 років від дня народження</i> <i>Федора Стравинського (1843-1902)</i>	38
<i>100 років від дня народження</i> <i>П.А.Лаврова (1903-1973)</i>	41
<i>90 років від дня народження О.Н.Мак (1913-1998)</i>	42
<i>100 років Хмельницькій ЗОШ №3 (нині НВО №5)</i>	44
<i>90 років від дня народження Тамари Сис</i>	48
<i>355 років Пилявецької битви</i>	51
<i>55 років від дня народження Івана Іова</i>	54
<i>105 років від дня народження</i> <i>М.М.Пилинської (1989-1976)</i>	58
<i>65 років від дня народження Євгена Назаренка</i>	61
<i>50 років від дня народження</i> <i>Н.М.Шмерикової-Гаврилук</i>	64
<i>100 років від дня народження</i> <i>Т.Г.Масенка (1903-1970)</i>	66

П1033-2003